

LUNDS
UNIVERSITET

Examensarbete
Avancerad nivå, 30 poäng
Självständigt arbete i svenska
Ämneslärarutbildningen, inriktning gymnasienivå

Att läsa med öronen!

Ljudboken som utmaning och möjlighet i gymnasieskolan

Robin Schneider

Kurskod: ÄSVM92
Termin: VT 2020
Handledare: Anders Ohlsson
Examinator: Bibi Jonsson

Sammanfattning

Syftet med detta examensarbete är att undersöka hur gymnasielärare använder ljudboken för svenskundervisningen samt att ta reda på vilka möjligheter och utmaningar dessa lärare ser med ljudboken. För att uppnå syftet och besvara frågeställningarna genomfördes kvalitativa semistrukturerade intervjuer med fyra svensklärare, där de fick beskriva och diskutera hur de arbetar med ljudböcker i svenskundervisningen.

Resultatet visar att lärarna saknar utbildning gällande digitala verktyg men ändå använder ljudboken i sina klassrum. Det finns en tillgänglighetsbrist på ljudböcker i skolan. Vidare visar resultatet att ljudboken används främst som ett komplement till den tryckta texten. Således blir ljudboken främst ett sätt att tillgodose det kompensatoriska uppdraget i skolan.

Nyckelord: Ljudbok, högläsning, digitalisering, skönlitteratur, gymnasieskolan

Abstract

To read with your ears!

The audiobook as a challenge and opportunity in high school.

The purpose of this thesis is to investigate how high school teachers use the audiobook for Swedish teaching and to find out what opportunities and challenges these teachers see with the audiobook. To achieve the purpose and answer the questions, qualitative semi-structured interviews were conducted with four Swedish teachers, where they were allowed to describe and discuss how they work with audiobooks in Swedish teaching.

The result shows that teachers lack education about digital tools but still use the audiobook in their classrooms. There is a lack of accessibility of audio books in the school.

Furthermore, the results show that the audiobook is used primarily as a complement to the printed text. Thus, the audiobook is primarily a way of fulfilling the compensatory task at school.

Key words: Audiobook, reading aloud, digitizing, fiction, high school

Innehåll

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
2	Bakgrund.....	4
2.1	Styrdokumentet.....	4
2.2	Skolans kompensatoriska uppdrag.....	5
2.3	Lärarytelse och digitalisering.....	6
2.4	Tillgänglighet i skolan.....	6
2.5	Ljudbokens framväxt.....	7
3	Tidigare forskning.....	10
3.1	Forskningsläge.....	10
4	Teori.....	13
4.1	Invändningar mot ljudboken.....	13
4.2	Möjligheter med ljudboken.....	15
4.3	Högläsning.....	17
5	Metod.....	21
5.1	Kvalitativ studie.....	21
5.2	Urval av informanter.....	22
5.2.1	Skolorna och lärarna.....	23
5.3	Genomförande.....	24
5.3.1	Transkribering.....	24
5.4	Analys av intervjuerna.....	25
5.5	Metoddiskussion.....	26
5.6	Etiska överväganden.....	26
6	Resultat.....	28
6.1	Utmaningar med ljudboken.....	28
6.1.1	Digital utbildningsbrist.....	28
6.1.2	Användning av ljudboken.....	29
6.1.3	Tillgänglighetsaspekten.....	30
6.1.4	Utmaningar med digitala plattformar.....	34
6.2	Möjligheter med ljudboken.....	37
6.2.1	Högläsning.....	38
6.2.2	Läslust, koncentration och faktisk läsning.....	39
6.2.3	Likvärdighet och det kompensatoriska uppdraget.....	41
7	Sammanfattning och diskussion.....	44
7.1	Resultatdiskussion.....	44
7.2	Framtida forskning.....	47

8	Referenser.....
8.1	Tryckta källor
8.2	Digitala källor.....
9	Bilagor.....
9.1	Bilaga 1: Intervjuguide
9.2	Bilaga 2: Inlägg på sociala medier
9.3	Bilaga 3: Mejl till rektorer i Helsingborgs kommun

Förord

Först och främst vill jag tacka min handledare Anders Ohlsson som stöttat mig och haft tålamod när jag inte har rätt ut saker med uppsatsen. Jag vill även tacka mina informanter som gav av sin tid, utan er hade den här studien inte varit någonting. Jag vill även tacka mina studiekamrater för all fika, goda skratt och ångestdämpande aktiviteter vi har haft tillsammans.

Tack!

1 Inledning

Vi befinner oss just nu i en förändring av medielandskapet i Sverige. Sättet vi läser på genomgår en förändring. Det är inte bara att vi allt mer läser på skärmar istället för på papper, utan vi går från att läsa med ögonen till att läsa med öronen enligt professorerna Iben Have och Birgitte Stougaard (2016:14). Fler läsare väljer ljudboken framför den tryckta boken. De tryckta böckerna minskade i försäljning med 4,4% 2019 jämfört med 2018, medan de digitala abonnemangstjänsterna för ljudböcker ökade med 36,2% samma period (Wikberg 2020:45ff). Samtidigt visar den senaste SOM-rapporten av SOM-institutet som är ett nationellt centrum för forskare som har intresse för empiriska studier av Samhälle, opinion och medier från Göteborgs universitets opartiska undersökningsorganisation av svenskarnas läsvanor att läsning av skönlitteratur har minskat de senaste åren (Martinsson & Andersson 2019). Detta medan användandet av ljudböcker har ökat (Höglund & Wahlström 2018:255).

I skolan har skönlitteratur en självklar och framträdande plats i läroplanen för gymnasieskolan, men där specificeras inte hur man som lärare ska arbeta med skönlitteraturen. Det är fritt att som lärare tolka vilka medier (tryckt bok, e-bok, ljudbok eller talbok) som ska användas för den skönlitterära läsningen. Vidare går det att läsa i läroplanen för gymnasieskolan att eleverna ska ges förutsättning att läsa i en digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. Samtidigt ska elevernas lust att läsa och lyssna stimuleras (Lgy 11). I styrdokumentet för gymnasieskolan går det vidare att läsa: ”Kärnan i ämnet svenska är språk och litteratur” (Lgy 11). Vidare i syftet står det att eleverna bland annat ska utveckla sin förmåga att läsa och arbeta med texter däribland skönlitteratur. Att läsa skönlitteratur är således en stor och viktig del av svenskämnet, men vilket medium som används är något som får avgöras av den enskilde läraren.

Det finns både internationella och nationella direktiv som driver på digitaliseringen av Sverige och den svenska skolan. Internationellt har EU:s åtta nyckelkompetenser, där ”digital kompetens” är framskriven, legat till grund för regeringens arbete i att digitalisera skolan. Det finns en vilja att digitalisera den svenska skolan och regeringen har gjort ett antal utredningar av hur detta ska gå till. De beslutade i maj 2017 om en digitaliseringsstrategi, där målet är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter (Utbildningsdepartementet 2017). En studie gjord av Statens medieråd visade dock att den

generella tillgången till digitala verktyg bland barn och unga skiljer sig beroende på kön, socioekonomisk bakgrund och andra demografiska variabler. Detta blev anledningen till den nationella digitaliseringsstrategin för skolan, så att skolan kan arbeta mer systematiskt och mer strategiskt gällande digitalisering (Utbildningsdepartementet 2017:3). Regeringen presenterade i ett regeringsbeslut gällande stärkt digital kompetens ett nytt tillägg i läroplanen som beskriver att lärarna ska använda och förstå digitala tjänster samt arbeta med digitala texter, medier och verktyg (Regeringskansliet 2017).

Idag har internet blivit en stomme i våra liv och även för digitaliseringen av skolan. Det handlar inte längre om att skolorna ska ha den mest avancerade tekniken, utan Susanne Kjällander, universitetslektor på Stockholms universitet menar att skolan måste fokusera på vad man kan göra med tekniken (Kjällander 2014:10). Även försteläraren och författaren Jenny Edvardsson (2018) menar att skolan och lärarna måste lära sig att använda den teknik som finns idag. Det räcker inte längre att bara ha den senaste tekniken i skolorna. (Edvardsson, Godhe & Magnusson 2018). Ljudboken och talboken (skillnaden förklaras närmare i avsnitt 2:5) har och kommer att få en allt större del i våra elevers vardag.

Under min utbildning till ämneslärare anser jag att jag har fått väldigt lite utbildning och kunskap gällande fördelar och nackdelar med att arbeta med digitala medier när våra elever ska läsa skönlitteratur. Det är konstigt, speciellt då skolan är en digitaliserad institution och ska arbeta med digitala medium.

Då ljudboken som digitalt medium är relativt nytt saknas det omfattande forskning på området gällande användningen av ljudböcker i skolan. Därför anser jag att en undersökning om ljudbokens användning och möjligheter och svårigheter blir extra relevant för att rusta framtida och aktiva svensklärare i deras digitala kompetensutveckling.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka ljudbokens ställning i svenskundervisningen på gymnasieskolan idag och hur gymnasielärare använder ljudboken i en digitaliserad skola. Syftet är vidare att granska vilka utmaningar och möjligheter svensklärare på gymnasiet ser med att använda ljudboken för skönlitteraturläsning i undervisningen.

Mina frågeställningar är:

- Hur använder gymnasielärare ljudboken i den digitaliserade skolan?
- Vilka utmaningar och svårigheter ser lärare när det gäller att använda ljudboken vid läsning av skönlitteratur i skolan?
- Vilka är möjligheterna med ljudboken jämfört med tryckta böcker?

Uppsatsen kommer att avgränsas genom att talboken inte kommer att behandlas mer än som en del av ljudbokens historia.

2 Bakgrund

I bakgrunden beskrivs hur digitaliseringen skrivs fram i skolans styrdokument. Vidare förklaras skolans kompensatoriska uppdrag och lärarnas utbildning gällande digitalisering. Därpå redogörs hur tillgängligheten på talböcker och ljudböcker ser ut i gymnasieskolan. Till sist ges en övergripande beskrivning av ljudbokens uppkomst.

2.1 Styrdokumentet

I läroplanen för ämnet svenska i gymnasieskolan går det att läsa att "[e]leverna ska ges möjlighet att i skönlitteraturen se såväl det särskiljande som det allmänmänskliga i tid och rum." (Lgy 11). Fortsatt ska skönlitteraturen användas som källa till självinsikt och förståelse av andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar. Skönlitteraturen ska utmana elevernas tankesätt och öppna upp nya perspektiv (Lgy 11).

I läroplanen står det att samhällets utveckling och dess digitalisering påverkar språk, språkbruk och vilka former för kommunikation som används. Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sina förmågor att orientera sig, läsa, sova och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. Vidare ska svenskundervisningen stimulera elevernas lust att tala, skriva, läsa och lyssna för att stödja deras personliga utveckling (Lgy 11). Utöver detta framgår det under svenskämnetts syfte att eleverna ska kunna använda digitala verktyg och medier för lärande. Att lärarna ska arbeta med läsning av skönlitteratur är en självklarhet, medan vilket medium man ska använda sig av är en fråga som är öppen för tolkning.

Vidare går det att läsa i skollagen att det finns ett särskilt ansvar att anpassa undervisningen för elever med funktionsnedsättningar (SFS 2010:800). Samtidigt står det i skollagen:

Alla barn och elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Det betyder att skolan ska anpassa undervisningen för alla elever i skolan, så att de har möjlighet att nå de uppsatta målen. Skolverket skriver även att det finns många olika vägar att nå målen och att undervisningen aldrig kan utformas lika för alla (Lgy11). Det framgår även att läraren ska låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer, men det specificeras ej vilka dessa arbetssätt och arbetsformer är (Lgy11).

Läroplanen öppnar således för lärarnas egna tolkningar om hur undervisningen av skönlitteratur ska bedrivas i klassrummet. Begreppen digitala verktyg, digitala textvärldar och interaktiva och förändliga texter öppnar för att läsning av både e-böcker och ljudböcker skulle fungera lika väl som en tryckt bok för skönlitteraturläsningen i gymnasieskolan.

2.2 Skolans kompensatoriska uppdrag

Den svenska skolan har ett kompensatoriskt uppdrag som innebär att den ska ge alla elever samma möjligheter att nå så långt som möjligt och kompensera elevers olika förutsättningar. Skolan ska ge alla en likvärdig utbildning (Skolinspektionen 2010:10). Skolan har en skyldighet att med olika medel säkerställa att alla elever ges goda förutsättningar att nå de nationella kunskapskraven oavsett utgångsposition, exempelvis socioekonomisk bakgrund och funktionsvariationer. Rapporten ”Rätten till kunskap, en granskning av hur skolan kan lyfta alla elever” utförd av Skolverket visar att undervisningen i svensk skola inte anpassas efter elevernas behov i tillräckligt stor utsträckning (Skolinspektionen 2010:6). Den visar att lärarna i rapporten ser sina klasser som homogena grupper och att de inte anpassar undervisningen utefter varje elevs behov. Skolinspektionen (2010:7) menar att hälften av alla lärare som granskats premierar enskilt tyst arbete med läroböcker istället för ett dynamiskt klassrum där eleverna får samtala och lära av varandra. Vidare skriver skolinspektionen att i mer än hälften av skolorna anpassar lärarna bara delvis eller inte alls undervisningen efter elevens behov och förutsättningar (Skolinspektionen 2010:7).

I rapporten går det att läsa att utifrån Skolverkets kunskapsöversikt är det undervisningens genomförande som har störst betydelse för elevernas resultat. Genom att använda talboken via Myndigheten för tillgängliga mediers inläsningstjänst Legimus tillgodoses behovet av tryckt text för elever med läs- och skrivsvårigheter. Med hjälp av tal- och ljudboken kan skolan och lärarna anpassa undervisningen än mer för alla elever.

2.3 Lärarutbildning och digitalisering

I rapporten "Lärarutbildning och digitalisering – en undersökning bland Sveriges lärarstudenter" från Berättarministeriet (2016) framkommer det att en av tre studenter på 13 av 28 universitet och högskolor i Sverige är kritiska mot den utbildning de har fått gällande digitala hjälpmedel. En av tre upplever även att digitaliseringen av universiteten och högskolorna är låg. Studenterna anser att det finns ett underskott på mängden arbete med digitala hjälpmedel. En majoritet av studenterna efterlyser en ökad digitalisering från skolans håll.

Kvinnor, äldre studenter och förstaårsstudenter är de som främst anser att det är en hög digitaliseringsnivå i den egna utbildningen. Trots detta upplever nästan hälften av studenterna att förberedelserna för att bedriva digitaliserad undervisning efter deras avslutade utbildning är dåliga. Det är de studenter som går språklig eller samhällsorienterad inriktning som är särskilt kritiska till utbildningarnas avsaknad av utbildning gällande digitalisering (Berättarministeriet 2016).

2.4 Tillgänglighet i skolan

I skollagen går det att läsa i kapitel 2, §36 att alla elever i gymnasieskolan ska ha tillgång till ett skolbibliotek (SFS 2010:800) och enligt Skolinspektionen ska skolbiblioteken tillhandahålla böcker, facklitteratur, skönlitteratur, informationsteknik och andra medier. Trots detta är det stor variation mellan skolorna när det gäller beståndet av böcker och media för eleverna (Skolinspektionen 2018). Tryckta böcker är lättillgängliga för skolor via skol- och stadsbiblioteken. Att tillhandahålla ljudböcker är ett större problem för lärarna. Trots att ljudboken idag är digitaliserad och skolor är digitaliserade är ljudboken svårtillgänglig. Tillgängligheten för ljudböcker på skolor varierar (Skolinspektionen 2018). Elever som är i behov av särskilt stöd har tillgång till talböcker via Legimus. Övriga elever och lärare har inte tillgång till Legimus, utan får vända sig till skol- eller stadsbiblioteken för att låna alternativt köpa in ljudböcker. De fyra största leverantörerna för app-baserade ljudböcker – Storytel, Bookbeat, Nextory och Bokus-play – har ej någon abonnemangstjänst anpassad för skolor i dagsläget¹ (Personlig kommunikation, E-post). Vill skolorna använda sig av dessa fyra abonnemangstjänster är de hänvisade till deras ordinarie abonnemang. Dessa abonnemang

¹ Mejlkontakt med Storytel, Bookbeat, Nextory och Bokus play kundservice.

kostar mellan 99 och 169 kronor per elev och månad beroende på vilket företag och abonnemangstyp som väljs och blir således en stor kostnad om alla elever ska få ett eget konto.

Regeringen har i sin rapport ”Nationell digitaliseringsstrategi” kommit fram till följande: ”Den generella tillgången till digitala verktyg och användningen av dem bland barn och unga skiljer sig utifrån kön, socioekonomisk bakgrund och andra demografiska variabler.” (Utbildningsdepartementet 2017). Det är därför viktigt att skolväsendet ger alla barn och elever likvärdiga förutsättningar att använda digitala verktyg så att de kan utveckla sin digitala kompetens. Undervisningen i skolan ska vara tillgänglig för alla. Enligt regeringen är det viktigt att skolväsendet har anpassade och fungerande digitala verktyg för att möta elevernas olika behov och förutsättningar. Regeringen skriver även att det är viktigt att huvudmännen förhåller sig aktiva till utvecklingen av digitaliseringen och till exempel utvecklar lokala strategier som knyter an till nationella strategier och mål för digital utveckling (Utbildningsdepartementet 2017:11).

Vidare ska skolan enligt Skolverket vara avgiftsfri för alla elever med undantag för enstaka hjälpmedel (Skolverket a, 2019). I rapporten ”Barnen och internet” 2019 gjord av Internetstiftelsen visar resultatet att 100% av eleverna på högstadiet har tillgång till en egen mobiltelefon (Internetstiftelsen 2019). Vidare skriver skolinspektionen att på högstadiet går det 1,3 elever per dator och på gymnasiet har alla elever varsin dator (Skolverket b, 2019). Då eleverna har tillgång till både sina egna mobiltelefoner, och varsin dator är möjligheten att lyssna på en digital ljudbok inte är ett problem.

2.5 Ljudbokens framväxt

Matthew Rubery, professor i modern litteratur, sammanfattar ljudbokens historia i tre delar. Han menar att den har utvecklats från Thomas Edisons experimentella fonografiska⁴ böcker till talböcker för personer med synnedsättningar till den idag kommersiellt orienterade ljudboken i digitalt format (Rubery 2016:21). Ända sedan Edison uppfann fonografen 1877 har möjligheten att spela in ljud funnits. Fonografen var från början tänkt att användas för att spela in just tal och inte musik, som dock blev det primära användningsområdet för fonografen.

⁴ Fonograf - en äldre apparat med vaxrulle för upptagning och återgivning av ljud

Ljudboken har alltså genomgått en enorm teknisk utveckling och digitalisering och således fått en ny position i samhället.

På knappt 150 år har ljudboken genomgått stor förändring. Den har gått från att distribuerades på fonografrullar till rullband för att sedan förmedlas på vinylskivor. Dessa tre format var stora och otympliga, vilket gjorde ljudböcker svårtillgängliga för gemene man. Ljudboken kom att bli mer portabel under 1970-talet då det blev allt vanligare att spela in dem på kassettband. Både portabla kassettbandspelare och kassettbandspelare i bilar gjorde att ljudboken blev allt mer lättanvändlig. På 1980-talet kom CD-skivan och tog över som medium för ljudboken.

Sedan 2002 har ljudboken varit tillgänglig i digitalt format. I början i form av nedladdning i mp3-format för att idag kunna strömmas på mobiltelefoner, surfplattor och datorer (Have och Stougaard 2016:3). I och med den digitaliserade ljudboken har tillgängligheten ökat markant och idag har det största ljudboksföretaget Storytel över en miljon lyssnare i Europa (Hanner, O'Connor & Wikberg 2019:7).

I uppsatsen behandlas inte talboken som ett eget medium, dock är den en viktig del av ljudbokens uppkomst som eget medium. Skillnaderna mellan ljudbok och talbok beror på hur de produceras, distribueras och vem de vänder sig till enligt fil mag Ulrika Jonson och Annika Wallin (2016). Det är även skillnad i det visuella och taktila gällande hur tryckt bok och ljudbok ser ut, känns och hur den doftar (Have och Stougaard 2016:11).

Vidare är talboken till skillnad från den kommersiella ljudboken gratis att ladda ner och går under 17§ Upphovsrättslagen, vilket gör att bibliotek får producera utgivna böcker som talböcker utan upphovsrättsinnehavarens tillstånd. Talböcker började produceras 1955 som ersättning för punktskriften för synskadade. Idag har Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) ett digitalt bibliotek, Legimus, för distribution av talböcker. MTM tillhandahåller via biblioteken över 100 000 böcker för människor med lässnedsättning så som dyslexi, synnedsättning och autism (Myndigheten för tillgängliga medier 2020).

Definitionen för talboken är att det är en inläst tryckt bok som är avsedd för att användas för personer med sådant läshandikapp (till exempel synskada, afasi, dyslexi, eller utvecklingsstörning) som gör det svårt att läsa tryckt text. Därför är det viktigt att talboken återger texten som den är i den tryckta boken. Detta till skillnad från ljudboken där inläsningen

kan avvika från originalet (Nationalencyklopedin u.å.). I Sverige producerar och distribuerar MTM talböcker med stöd av 17§ i upphovsrättslagen av dem som har regeringens tillstånd (Skolverket 2016). Då talböcker bekostas med statliga medel innebär detta att talböcker ska distribueras gratis via folk-, skol-, universitets och högskolebibliotek till personer med läs- och eller synnedsättning och får därmed ej säljas i den allmänna handeln (Hanner, O'Connor & Wikberg 2019:9)

Ljudboken är till skillnad från talboken inläst av en professionell berättare, ofta en skådespelare, röstskådespelare eller av författaren själv (Have & Stougaard 2013:4). Ljudboken har inte samma krav på sig gällande att överensstämma med originalboken. Ljudboken kan till exempel vara förkortad eller ha omkastade kapitel (Nationalencyklopedin u.å.).

Begreppet ljudbok är inte lika gammalt som fenomenet. Ljudboken har kallats fonografisk bok, talande böcker, ”spoken word records” och vissa förläggare ville inte göra en distinktion mellan ljudboken och tryckta böcker utan kalla båda två för böcker. Det fanns ingen konsensus över begreppet ljudbok förrän tidigt 1990-tal som ljudboken blev ett standardbegrepp för ljudböcker då förläggare gemensamt ville eliminera missförstånd som kunde uppstå. Det var 1994 som Audio Publishers Association bestämde att ljudboken skulle bli namnet som skulle användas. Ljudboken delas upp i fysisk ljudbok och digital ljudbok enligt Hanner, O'Connor & Wikberg (2019). Den fysiska ljudboken definieras genom att den distribueras på ett fysiskt lagringsminne som en CD-skiva eller ett USB-minne. Dessa ljudböcker köps i den fysiska bokhandeln. Den fysiska ljudboken kan ses som digital i meningen att CD-skivan eller USB-minnet innehåller en digital fil (Hanner, O'Connor & Wikberg 2019:9).

Den digitala ljudboken är ljudböcker som distribueras digitalt. De digitala ljudböckerna laddas ned och sparas på en dator eller annan enhet alternativt strömmas de digitala ljudböckerna, det vill säga de laddas ned bitvis under lyssningen. En Strömmad ljudbok kan även vara tillfälligt nedladdad för att möjliggöra lyssning off-line på exempel ett flygplan (Hanner, O'Connor & Wikberg 2019:9).

3 Tidigare forskning

Det finns mycket forskning om talbokens fördelar i undervisningen för elever med olika typer av funktionsvariationer såsom synskador och dyslexi. Men när det gäller ljudboken som medium för skönlitteraturläsning i skolan är det svårare att hitta forskning. Det finns dock ett par forskare som undersökt detta och de ställer sig positiva till ljudboken i undervisningen.

3.1 Forskningsläge

Då forskningen kring ljudboken som medium och möjligheter och utmaningar är relativt begränsad har jag valt att utgå från forskning som berör högläsning, läsförståelse, ordförråd och attityder till litteratur. Den forskning jag har funnit är främst anglo-amerikansk och svensk forskning på området har jag inte hittat.

Professor Beth Rogowsky, forskare Barbara Calhoun och professor Paula Tallal (2016) ställer sig i sin artikel "Does modality matter? The effects of reading, listening, and dual modality on comprehension" frågan om att lyssna på en text är sämre gällande läsförståelse än att läsa samma text. I studien ingick 91 deltagare i åldrarna 25 till 40 som slumpmässigt delades upp i tre lika stora grupper för att sedan få läsa samma text, vilken bestod av förord och ett kapitel. Grupp ett lyssnade på texten via ljudbok, grupp två läste en e-bok och grupp tre hade tillgång till både ljudbok och e-bok samtidigt. Alla deltagare fick sedan direkt göra samma läsförståelsetest för att fastställa omedelbar förståelse. De fick sedan göra ett test igen två veckor senare. Resultatet visade att det inte var någon skillnad gällande läsförståelse på de tre olika sätten att ta till sig text vare sig det var via ljudbok, e-bok eller både ljudbok och e-bok. Det fanns inte heller någon skillnad gällande läsförståelsen hos kvinnor och män (Rogowsky, Calhoun & Tallal 2016).

Professorerna Jennifer Moore och Maria Cahill har i sin artikel "Audiobooks: Legitimate 'Reading' Material for Adolescents" gjort en sammanfattning av forskning gällande läs- och skrivsvårigheter, ljudböcker och tonåringar (Moore & Cahill 2016:1). Moore och Cahill har delat upp sin artikel i tre delar, där den första behandlar tonåringar med läs- och skrivsvårigheter den andra delen behandlar andraspråkselever och den tredje delen berör tonåringar med typiska inlärningsmönster.

Gällande elever med läs- och skrivsvårigheter menar Moore och Cahill att genom högläsning av böcker över en period av några veckor kom eleverna att bli mer benägna att diskutera litteraturen som de läst och de hade även börjat utveckla ett kritiskt tänkande kring boken. Vidare ska elever som har fått lyssna på ljudböcker istället för att läsa en tryckt bok visat signifikanta förbättringar gällande att jämföra och analysera litteratur (Moore & Cahill 2016:6).

Vidare redovisar dem en undersökning med 19 tonåringar mellan 15 och 16 år. Deltagarna delades in i två grupper, där den ena gruppen fick traditionell språkundervisning och den andra gruppen fick lyssna på ljudböcker och en gång i veckan träffas med en lärare för att diskutera det de läst. Resultatet visar att det inte fanns några betydande skillnader mellan de två grupperna gällande ordförråd och hörförståelse på förkunskapstesterna. De elever som fick lyssna på ljudböcker ökade däremot efter testet både sitt ordförråd och sin hörförståelse efter de 26 veckor då undersökningen pågick (Moore & Cahill 2016:6).

Moore och Cahill skriver att de studier de har sammanställt gällande effekterna av hur ljud levereras genom ljudböcker hos tonåringar utan några inläringsvårigheter brukar fokusera på två aspekter (1) vilka vinster i läsförståelse och (2) vilka attitydförändringar till läsning av ljudböcker ger (Moore & Cahill 2016:7). Moyer (2011 se Moore & Cahill 2016:7) har gjort en jämförelse där hon låtit kvinnor på en högskola jämföra läsning av tre olika texter: läsa fyra till sex sidor av tryckt text, läsa fyra till sex sidor på en e-bok och lyssna till tio minuter ljudbok. Jämförelsen visar att det inte är någon skillnad beroende på vilket format man läser gällande förståelse, intresse eller engagemang.

Vidare har professorerna Kelli Esteves och Elizabeth Whitten i sin artikel "Assisted Reading with Digital Audiobooks for Students with Reading Disabilities" jämfört hur effektivt det är att läsa ljudböcker jämfört med traditionella böcker i tryckt format. Undersökningen gjordes med elever som gick på mellanstadiet. Eleverna fick läsa böcker fyra till fem gånger per vecka i åtta veckor totalt. Undersökningen visade att alla elever, både de som läste tryckta böcker och de som lyssnade på ljudböcker, fick bättre flyt i sitt läsande. När det gäller antal ord som läses korrekt per minut visade resultatet att gruppen som lyssnade på ljudböcker fick en större ökning av antal ord korrekt lästa per minut. Dock visade inte undersökningen att det inte var någon skillnad gällande läsglädjen hos någon av grupperna.

Undersökningen visar alltså att lärare kan främja läshastigheten hos eleverna genom att använda sig av både ljudboken och den tryckta boken för att läsa skönlitteratur i skolan (Esteves & Whitten 2011).

Slutligen har Gene Wolfson, docent vid utbildningsavdelningen i Iona universitetet i New Rochelle New York, i sin rapport "Using audiobooks to meet the needs of adolescent readers" (2008) skrivit om ljudbokens fördelar för tonåringar i skolan. Wolfson skriver att lärare både i middle- och high school har så många arbetsuppgifter att det inte finns tillräckligt med tid att fokusera på läsförståelsen hos eleverna. Eleverna måste kunna avkoda ord de inte förstår, förstå berättelsen, förstå nya ord, förbereda olika typer av skrivande och samtidigt kunna förbereda sig för att diskutera boken. Läskunnighet innehåller således både läsning, skrivning, tal, hörförståelse och det visuella så som bilder och diagram och tillsammans bildar detta läskunnighet (Wolfson 2008:105). Wolfson (2008:106) menar att många elever när de kommer upp i utbildningssystemet förväntas ha god läskunnighet. Men i realiteten är det även många elever som inte har de färdigheter som krävs för att klara av läsningen i skolan. Detta medan andra studenter saknar grundläggande läskunnighet för att förstå instruktionerna från läraren både i text och tal (Wolfson 2008:106). En lösning på det här problemet är enligt Wolfson (2008:106) att införa ljudboken i läroplanen. Och då inte endast för elever med läs- och skrivsvårigheter utan för alla elever. Detta då alla elever upplever läsning som en meningsfull aktivitet (Wolfson 2008:106).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det enligt forskning går lika bra att lyssna på en ljudbok som att läsa en tryckt bok gällande läsförståelsen hos elever. Det är inte heller någon skillnad gällande läsförståelsen beroende på om det gäller kvinnor eller män. Forskning visar att det finns förmågor som utvecklas med hjälp av att man lyssnar på ljudböcker. Med ljudboken får eleverna bättre lässkicklighet och flyt i sitt läsande. Elever som fått lyssna på böcker ökar även sitt ordförråd och förbättrar sin hörförståelse. Det går lika bra att lyssna på ljudböcker som att läsa tryckta texter då det inte är någon skillnad i förståelse, intresse eller elevernas engagemang. Vidare visar forskning att vissa elevgrupper blir mer benägna att diskutera litteratur efter att de har fått lyssna på ljudböcker. Detta indikerar att ljudböcker skulle kunna motivera elever till att läsa mer.

4 Teori

Teoriavsnittet är uppbyggt av olika delar som är tänkt att svara mot mitt syfte och mina frågeställningar. Första delen 4.1 lyfter jag upp de kritiska invändningar som finns mot ljudboken. Detta för att sedan behandla de positiva värderingarna av ljudboken 4.2. Ljudboken i detta avsnitt lyfter ett synsätt som ger ljudboken plats som ett medium i egen rätt likvärdig med den pappersburna texten. Ljudboken erbjuder sina läsare att läsa med öronen. Avslutningsvis förklaras fördelen med högläsning 4.3 som egen aktivitet och som alternativ till ljudboksanvändningen.

4.1 Invändningar mot ljudboken

Trots att ljudboken har ökat i popularitet har den haft svårt att bli accepterad som ett medium i egen rätt, likvärdig med den tryckta boken. Professor Matthew Rubery listar de sju vanligaste invändningarna mot ljudboken från en undersökning bland ljudboksanvändare.

Den *första* invändningen mot ljudboken är att, ljudbokslyssnande har ansetts vara en passiv aktivitet. Att lyssna på en ljudbok anses inte vara att läsa på "riktigt". Ljudbokslyssning ses som förströelse och en passiv aktivitet medan läsning av tryckta böcker ses som en aktiv form av läsning då både avkodning, tolkning och kunna dra slutsatser krävs för att läsa.

Den *andra* invändningen mot ljudböcker är att ljudbokslyssnande inte anses kräva samma nivå av koncentration som vid läsning av tryckta böcker. Ljudboken säljs in som bekväm, portabel och smidig. Ljudboken anses underlätta för lyssnaren så lyssnaren kan göra andra saker medan man lyssnar på ljudböcker. Dessa aspekter gör att ljudboksmotståndarna ser ljudboken som en sämre version av den tryckta boken. Rubery skriver även att motståndare anser att ljudboken endast är för öronen och inte för ögonen. Rubery skriver att många använder ljudboken medan de gör andra aktiviteter så som att cykla, pendla till jobbet eller köra bil, vilket gör att ljudboken endast blir för öronen och inget visuellt för ögonen (Rubery 2011:10ff). Således blir ljudbokslyssnade en aktivitet som man ägnar sig åt medan man gör andra saker, alltså en passiv aktivitet.

Vidare skriver Rubery i sin *tredje* invändning att ljudböcker kan förvränga originalberättelserna genom att förkorta dem. Detta kan göras, men är snarare ett alternativ för ljudboksförlagen än att det sker på regelbunden basis hos ljudboksförlagen.

Invändning nummer *fyra* mot ljudboken är att man som läsare inte kan kontrollera läshastigheten. Läsaren kan inte kontrollera vilken hastighet ljudboksuppläsaren läser i (det är dock en sanning med modifikation; idag kan man ställa in uppläsningshastighet i alla applikationer för digitala ljudböcker.) Rubery lyfter även att det är svårare att ”snabbläsa” en ljudbok; lyssnaren kan inte heller enkelt hoppa över ett stycke eller enkelt stanna upp i lyssningen för dagdrömmar. Lyssnaren tvingas hela tiden fram i berättelsen till skillnad från att läsa en tryckt bok, där läsaren själv bestämmer i vilken hastighet boken läses.

Vidare skriver Rubery i den *femte* invändningen att ljudböcker har möjligheten att bevara litteraturens muntliga rötter. Ljudböcker betyder att gamla texter kan bevaras som en muntlig berättelse. Samtidigt skriver Rubery att moderna ljudbokslyssnare endast lyssnar till högläsning av berättelser i sin barndom. Rubery skriver att ljudboken kan ses som en version av högläsning. Ljudboken kan inte ersätta den muntliga traditionen med högläsning som många barn får. Ljudboken blir endast en sekundär röst och ljudbokens motståndare anser att det inte kan vara samma sak att lyssna på en inspelad text som att lyssna på den ursprungliga muntliga berättelsen.

I invändning nummer *sex* skriver Rubery att ljudboksuppläsaren stör läsarens egen upplevelse av texten. I en tryckt bok har läsaren en subjektiv bild av hur berättarrösten ”låter” medan i en ljudbok är det uppläsarens röst som gäller. Uppläsaren har betydelse för hur vi tolkar texten. Beroende på vem som läser upp boken kommer vi att påverkas på olika sätt och ta till oss litteraturen på olika sätt. De fyra vanligaste ljudboksuppläsarna kan delas in i fyra huvudkategorier: bokens författare, professionella röstskådespelare, kända personer eller amatörer. Beroende på vem som läser upp ljudboken kommer lyssnaren att få en berättarröst som ljudbokslyssnaren kanske inte accepterar.

Ruberys *sjunde* invändning mot ljudboken är att den saknar materiell form. Många saknar den rumsliga dimensionen från den tryckta boken när man lyssnar på ljudbok. Ljudboken blir en aktivitet som endast sker med hörseln medan att läsa en tryckt bok kräver mer aktivitet i form att faktiskt fysiskt hålla i en bok. Rubery menar att avsaknaden av paratext (omslag,

illustrationer, titel på kapitel, fotnoter, papperskvalitet) blir ett problem för ljudboken. När den fysiska boken inte finns och ljudboken är digital ser man inte paratexten lika tydligt. Upplevelsen av att lyssna på en ljudbok kontra att läsa en tryckt bok bli således vitt skilda upplevelses. Vidare kan en enkel sak som att ändra till kursiv text i tryckt text vara svårt att förmedla genom rösten i en ljudbok.

4.2 Möjligheter med ljudboken

Högläsning är betydligt mycket äldre än den tysta läsningen och det var först med Gutenberg och boktryckarkonsten som den tryckta boken blev tillgänglig för den stora massan i Europa och det var i och med att ljudboken blev digitaliserad i början på 2000-talet som ljudboken blev tillgänglig för den stora massan. När den tryckta boken började att spridas blev den snabbt det ”rätta” sättet att sprida kunskap och berättelser mellan människor. Detta genom att i västvärlden betraktades den skriftliga texten som en mer tillförlitlig och en högre värderad kunskapskälla än till exempel den muntliga berättelsen, filmisk framställning eller serieberättande. Som en konsekvens av att den tryckta boken värderades högre än den muntliga berättelsen blev det genom tryckt text som man skaffade sig både kunskap och bildning i skolan (Edvardsson, Godhe & Magnusson 2018:50f). Detta är ett synsätt som lever kvar hos många än idag menar Rubery (se kapitel 4.1). Det sätt vi läser, upplever och använder böcker i vår dagliga praxis och i samspel med vår omgivning genomgår en betydande förändring. Dessa förändringar är inte bara relaterade till läsning på en interaktiv skärm istället för på papper; de är mer radikala förändringar som kommer från att läsa med öronen istället för med ögonen - en semiotisk omvandling från visuellt läsande till läsning via ljud som kräver nya sätt att ta till sig litteraturen (Have 2013: 136).

Historiskt sett har ljudboken blivit beskriven som en biprodukt av den tryckta boken och som en service åt dem som har läs- och skrivsvårigheter. Detta är något som har förändrats och ljudboken är nu tillgänglig och används av en allt större publik. I början av 2000-talet kunde det ta ett par år för en ljudbok att publiceras efter att den tryckta boken publicerats. Idag är det mer regel än undantag att ljudboken publiceras samma dag som den tryckta boken. Ljudboken är nu tillgänglig för alla i och med digitaliseringen av ljudboken. Ljudboken finns att låna gratis via stadsbiblioteken, dock tillhandahåller inte de lika många titlar som ljudboksabonnemangen där du behöver ett konto som du betalar för. Ljudboken finns tillgänglig för alla men blir inte fullt lika lättillgänglig som den tryckta boken. På biblioteken där det är gratis att låna böcker

finns de flesta titlar i tryckt form medan utgåvor av ljudböcker inte finns i samma utsträckning. Således blir tillgängligheten till ljudböcker en fråga om pengar om ljudbokslyssnarna vill ha tillgång till ett stort utbud och de senaste böckerna på marknaden.

Ljudboken har enligt Have och Stougaard blivit ett medium i sin egen rätt (Have och Stougaard 2016:152). Trots att det finns många invändningar mot ljudbokens roll som eget medium menar Have och Stougaard (2016) att ljudboken har en stark ställning i dagens digitaliserade samhälle.

Ljudboken är ett så kallat multimodalt medium. Edvardsson definierar begreppet multimodalitet genom att bryta upp det i två ord. Multi som betyder många och modalitet som betyder uttryckssätt. Bild, text, ljud är exempel på olika modaliteter. Multimodalitet blir således när flera modaliteter samverkar. Det gäller inte enbart en skriven text. Jenny Edvardsson skriver att ljudboken är ett medium som använder flera olika modaliteter (Edvardsson 2018).

Edvardsson menar att det finns en inbyggd hierarki mellan olika modaliteter. Att kunna skriva texter värderas högre i skolan än att till exempel kunna använda sig av bilder. Läsningen av tryckta texter anses därför vara den viktigaste kunskapen för att till sig kunskap. Edvardssons utopi är att hierarkin mellan olika modaliteter ska jämnas ut och att fler modaliteter ska samarbeta med varandra. Hon pekar på att alla elever lär sig på olika sätt och belyser vikten av att veta att alla elever lär sig med olika modaliteter och alla kan ses som lika goda (Edvardsson 2018). Även i Berättarministeriets rapport ”lärarutbildning och digitalisering” framkommer det att tryckta källor uppfattas av studenter som något mer trovärdiga än de digitala källorna (Berättarministeriet 2016). Have och Stougaard menar också att ljudboken är ett nytt medium men att det ska ses som likvärdigt med den tryckta boken då det krävs en tryckt bok som förlaga föra att göra ljudboken. Därför bör man enligt Have och Stougaard tala om att man läser en ljudbok snarare än att man lyssnar på den för att kunna förändra hierarkin som finns mellan tryckta böcker och ljudböcker där den tryckta boken anses ha ett större litterärt värde (Have och Stougaard 2016:150).

Att läsa en tryckt bok kontra att läsa en ljudbok är i grunden två helt skilda upplevelser gällande vilka sinnen läsaren använder. Det finns även skillnader gällande när och var läsaren kan läsa sina böcker (Have och Stougaard 2016:30). Have och Stougaard menar även att lyssna på ljudböcker bara är ett annat sätt att ta till sig litteratur men inte nödvändigtvis en sämre form av läsning (Have & Stougaard 2016:5). Ljudboken i sin digitala form har en större flexibilitet och

är mer lättillgänglig än vad den tryckta boken är. I och med att ljudboken är digitaliserad kan människor alltid ha den med sig i sina mobiltelefoner, surfplattor eller datorer (Have och Stougaard 2016:153; Wolfson 2008).

Wolfson menar att ljudboksläsning har en positiv inverkan på läsförmågan och att ljudboken liknar den påverkan högläsning har på läsförståelse och läsutveckling. Genom att ta bort momenten ordigenkänning och avkodning av text och istället lägga fokus på meningen i författarnas ord och vad författaren faktiskt har skrivit blir det möjligt för många elever inklusive dem med särskilda behov att uppleva samma litteratur som alla andra studenter. Detta då användning av ljudboken utvecklar läs- och skrivkunnighet gällande ökad läshastighet, ordförråd och ökad läsförståelse (Wolfson 2008:112). Wolfson menar att ljudboken även skapar positiva läsupplevelser för tonåringar som i sin tur leder till att tonåringarna motiveras till att ta sig an andra typer av texter så som den tryckta boken (Wolfson 2008:112).

Avslutningsvis skriver lektor Frank Serafini att ljudboken har många möjligheter för elever både i skolan och i hemmet. Ljudboken hjälper barn att bli bättre läsare och utvecklar barns förmåga att läsa tryckta böcker på egen hand. Serafini menar att med hjälp av ljudböckerna kan barn upptäcka nya världar genom litteraturen. Han menar också att det inte finns några barn som inte tycker om att läsa utan det endast handlar om att barn inte upptäckt rätt bok än. Ljudboken kompletterar lärare och föräldrars möjlighet att läsa för barn. Ljudboken ger en bättre vokabulär som är nyckeln till framgångsrika läsare. Ljudboken visar hur flytande text och tal låter. Serafini menar att ljudboken tillåter barn att ta till sig böcker som de inte kan läsa själva. Ljudboken kan även hjälpa de elever som har svårt att avkoda text genom att ta bort avkodningsmomentet och låta eleverna fokusera på innehållet i boken (Serafini 2004).

4.3 Högläsning

Ljudbokens fördelar kan belysas med hjälp av de fördelar som brukar förknippas med högläsning. Docent Gunilla Molloy menar att högläsning är speciellt bra för klasser som inte är vana vid läsning då de lässvaga eleverna får hjälp av rösten att komma igenom texten (Molloy 2008:91)

Anders Olsson professor i litteraturvetenskap skriver i boken *tankar om läsning* att vi i dagens samhälle inte har tid att läsa skönlitteratur vilken påverkar läsförståelsens negativt i skolan.

Enligt Olsson är läsning av skönlitteratur en allt för tidskrävande aktivitet. Olsson menar att lästiden hos ungdomar i Sverige har halverats de senaste 20 åren. Den läsande familjen har blivit den surfande familjen där den skönlitterära boken ersätts med digitala plattformar (Olsson 2015).

Författarna Ahlén et al. menar att vid högläsning behöver den som läser högt naturligtvis inte läsa en hel bok högt. Ett bra sätt att använda högläsning är att högläsa början av en bok (Ahlen et al 2005:30) Att högläsa har enligt Ahlén et al (2005:35) flera fördelar. Den första är att eleverna får hjälp att komma in i boken och kan koncentrera sig på innehållet istället för att behöva avkoda texten. Den andra är att läraren kan peka på sådant som är viktigt för handlingen. Den tredje och sista fördelen är att eleverna får en gemensam textupplevelse att diskutera kring och arbeta med.

Vidare lyfter barnbibliotekarie Inger Hasselbaum fyra kriterier som en bra högläsningbok bör uppfylla (2006:6). De fyra kriterierna är gott språk (detta utesluter inte slang och fula ord), inte för långa kapitel, inte för långa eller många dialoger samt en bok som eleverna inte själv hade valt. Sista kriteriet kan även kopplas till det Hasselbaum skriver om att den bok som högläsaren väljer med fördel kan vara på en svårare nivå än vad eleverna själv läser. Högläsningen har även fördelen att låta elever som inte har med sig läsning från hemmet få en möjlighet att ta till sig skönlitteraturen och med hjälp härav skaffa sig en väg in i språket (Hasselbaum 2006:5ff). Vidare skriver Hasselbaum att de böcker som högläses kan vara på en högre språklig nivå än de böcker elever själva kan läsa (avkoda text), vilket är positivt och bidrar till utvecklingen av elevernas ordförråd och förmåga att reflektera över texten de lyssnar på. Hasselbaum anser att högläsning stimulerar elevernas fantasi och skapar ett intresse för böcker. Dessutom kan högläsning bidra till en lugn stund där eleven får öva sin koncentration. Utöver detta menar Hasselbaum att sammanhållningen i klassen kan öka i och med den gemensamma läsoplevelsen samt att högläsning kan vara ett avbrott i en annars stressig vardag. Eleverna får en stund att sitta lugnt, stressa ned och ändå känna humor och spänning (Hasselbaum 2006:5ff).

Då vi lär oss genom att härma den som redan kan, lämpar sig högläsning av skönlitteratur bra i skolan. Genom att högläsa böcker hjälper lärarna eleverna att ta till sig litteratur som de annars inte hade kunna tillgodogöra sig. Man kan här jämföra med Lev Vygotskijs proximala utvecklingszon där lärarna hjälper eleverna att lära sig läsa litteratur som eleverna annars inte

hade kunnat tillgodose sig genom att utmana eleverna med litteratur i deras närmaste utvecklingszon (Chambers 2014:62).

Högläsning är en nödvändighet för att barn ska kunna bli läsare och en fördom är att högläsning bara är för barn i lägre klasser. Författaren Aidan Chambers menar att högläsningen i själva verket är en viktig del för utveckling av läsförmågan under hela skoltiden (Chambers 2014:64). När vi läser en tryckt text tyst används tre delar av hjärnan: en del för att bearbeta den visuella läsaren möter, en del för innebörden i det som läses och en del som bearbetar talat ljud. Trots att man läser tyst arbetar hjärnan som om man lyssnade till någon som talar. Därför är högläsning enligt Chambers nödvändig för läsutvecklingen hos elever även då de lärt sig att läsa på egen hand. Detta då den del av hjärnan som behandlar ljud måste vara välutvecklad hos läsarna. Det är således alltid lättare för läsare att läsa en text om man tidigare fått lyssna på den. Chambers menar att läsning bygger på det man har läst förut. Det vill säga att ju fler ord, meningar och texter hjärnan har i sitt arkiv desto större möjlighet att förstår nya texter. Högläsningen hjälper eleverna att få tillgång till fler ord och bättre blir eleverna på att läsa (Chambers 2014:78).

Även Molloy (2008:91) menar att om lärarna tillsammans med eleverna läser och pratar om texter bidrar högläsningen till att stärka elevernas ordförråd. Höglund och Wahlström skriver att högläsning för barn är vanligt idag, men att det varierar väsentligt mellan olika grupper, familjer och mellan män och kvinnor. De menar att samhället har stora krav på att medborgarna ska kunna anpassa sitt språk till olika situationer (retorisk flexibilitet) för att kunna delta i det demokratiska samtalet. Då krävs en utvecklad läs- och skrivförmåga hos eleverna. Högberg och Wahlström framhåller att läsförståelse är viktigt om man vill förutsäga skolframgång. Med hjälp av högläsningen stimuleras både barns läsförmåga och språkutveckling (Höglund och Wahlström 2018:259)

Caroline Liberg, professor i utbildningsvetenskap skriver i Myndigheten för skolutvecklings översikt "Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet" (2007:29) att läsa tillsammans via högläsning är det viktigaste stödet man kan ge barn och unga för att utveckla deras skrivutveckling. Liberg menar att man genom att komplettera högläsningen med att samtala om det man läser utvecklar eleverna sitt skrivande. Med högläsningen kan man lättare kontrollera att alla elever lyssnar samtidigt och på så sätt lyssnar på samma sak samtidigt. Detta skiljer sig ifrån den tryckta boken där eleven läser i olika hastigheter. Att använda högläsning

eller ljudbok gör det således lättare att kunna diskutera litteraturen i klassrummet då alla elever har fått tillgång till samma text samtidigt.

Avslutningsvis skriver fil.mag. i specialpedagogik Kerstin Dominkovic, fil.dr i konstvetenskap Yvonne Eriksson, och fil.dr i pedagogik Kerstin Fellenius (2006, s. 153) att ljudboken kan vara ett bra komplement till högläsning men att det inte på något sätt bör ersätta högläsningen helt och hållet. Genom ljudboken får barnen fortfarande höra berättelsen och skriftspråket. De menar att det som går förlorat vid ljudboklyssning jämfört med högläsning är den känslomässiga närheten, (det eventuella) bildstödet samt möjligheten att resonera eller ställa frågor.

5 Metod

Med min studie ämnar jag undersöka hur svensklärare i gymnasieskolan använder ljudboken som digitalt hjälpmedel för alla elever i klassrummet och inte bara för elever med tal- och skrivsvårigheter. I metoddelen presenteras även vilka utmaningar och möjligheter lärare ser med användandet av ljudboken. Genom kvalitativa intervjuer avser jag att jämföra informanternas erfarenheter och åsikter i relation till den litteratur och forskning som talar om samma fenomen.

5.1 Kvalitativ studie

Med utgångspunkt i syftet har jag valt att använda mig av en kvalitativ metod för att genomföra den här undersökningen. Filosofie doktor Line Christoffersen och förstelektorn Asbjörn Johannessen (2015:53) menar att en kvalitativ metod är relevant då forskaren vill få ut så mycket information som möjligt av ett begränsat antal informanter. Professorerna Steinar Kvale och Svend Brinkmann skriver att för att förstå ett fenomen ur informanternas eget perspektiv kan man använda sig av en kvalitativ metod. Den kvalitativa forskningen syftar inte till kvantifiering av siffror som kvantitativa undersökningar gör, utan den kvalitativa metoden fokuserar på att hitta meningen i orden. Den kvalitativa metoden har som mål att erhålla nyanserade beskrivningar av informanternas värld (Kvale & Brinkmann 2014:47).

Den här undersökningen är baserad på semistrukturerade intervjuer, eftersom kvalitativa intervjuer är lämpliga enligt Kvale och Brinkmann då man i sin frågeställning ställer sig frågan hur (2014:143), vilket jag gör i den här studien. Christoffersen och Johannessen menar att intervjuer är en bra undersökningsmetod då det ger informanterna större frihet att uttrycka sig. Intervjuer är även ett bra alternativ när informanternas erfarenheter och uppfattningar om ett fenomen är i fokus, detta då informanten kan vara med och bestämma vad som tas upp i intervjun (Christoffersen & Johannessen 2015:84). Informanterna kan vara med och bestämma genom att intervjuerna i studien är av typen semistrukturerad. Christoffersen & Johannessen skriver att en semistrukturerad intervju bygger på en intervjuguide som sedan bildar utgångspunkten för hela intervjun. Vidare definieras en semistrukturerad intervju genom att det inte på förhand finns några färdigformulerade svarsalternativ, utan informanterna formulerar svaren med egna ord. Genom den semistrukturerade intervjun har forskaren möjlighet till mer

uttömmande och fylligare svar än vid en intervju med slutna frågor (Christoffersen & Johannessen 2015:85). Den semistrukturerade intervjun söker att få beskrivningar av intervjupersonernas livsvärld i syfte att tolka de beskrivna fenomenens mening. En sådan intervju omfattar flera teman och förslag på frågor. I den här typen av intervju finns det möjlighet att göra förändringar vad gäller frågornas form och ordningsföljd om det behövs för att kunna följa upp specifika svar som intervjupersonerna ger. Det handlar om att den som intervjuar vill förstå världen ur intervjupersonernas synvinkel (Kvale & Brinkmann 2014:140). Genom den semistrukturerade intervjun kan informanterna således resonera fritt utefter öppna frågor.

Intervjuerna utgår från en intervjuguide (se bilaga 10:1) som är utformad efter Kvale och Brinkmanns (2014:174) modell för utformande av intervjufrågor och intervjuguide. Det är viktigt att formulera om sina forskningsfrågor till lättasamtal och talspråklig form, det vill säga informanternas vardagsspråk. Detta då det lättare framkallar spontana och rika beskrivningar. Forskningsfrågornas abstrakta språk gör det svårt för informanterna att förstå vad de ska svara (Kvale och Brinkmann 2014:174).

5.2 Urval av informanter

I mitt urval av informanter har jag använt mig av vad Christoffersen och Johannessen kallar ett kriteriebaserat urval. Det innebär att informanterna måste uppfylla vissa kriterier för att anses lämpliga att delta i undersökningen (Christoffersen & Johannessen 2015:57). I den här undersökningen var kriterierna att informanterna skulle vara gymnasielärare som någon gång använt ljudböcker eller talböcker för skönlitteraturläsning i svenskundervisningen i skolan.

Valet av målgrupp i undersökningen är gymnasielärare som undervisar i ämnet svenska. Jag har försökt få tag i informanter på två sätt. Först mejlade jag till alla rektorer på Helsingborgs 29 gymnasieskolor (Se bilaga 10:3), både kommunala och privata, med en förfrågan om att få komma i kontakt med svensklärare som har arbetat med ljudböcker i sina klassrum. Jag har endast fått svar av fyra rektorer och en svensklärare. Alla fem informerade om att de ej arbetade med ljudböcker i sina klassrum eller att de inte ville delta i någon studie. Då det inte gav något resultat av skolorna i Helsingborgs kommun utvidgade jag sökområdet och skrev i gruppen Svensklärarna på Facebook med 15 511 medlemmar (20200302) (se bilaga 10:2). I inlägget där frågade jag om intervjupersoner i Helsingborg med omnejd. Jag ville att lärarna skulle ha

arbetat med ljudböcker och eller talböcker i sin undervisning och inte enbart med talböcker för elever med läs- och skrivsvårigheter. Jag fick svar av fyra gymnasielärare via Facebook-gruppen vilka är de som är grunden till det empiriska materialet i den här undersökningen. Därav består den här undersökningen av fyra informanter.

5.2.1 Skolorna och lärarna

Informanterna består av fyra aktiva gymnasielärare som alla undervisar i svenska. Dessa fyra lärare svarade på min förfrågan om intervju på Facebook. De undervisar både elever på högskoleförberedande program och elever på yrkesförberedande program. Det är två kommunala skolor och två friskolor. Skolorna är uppdelade på tre kommuner i Skåne län. Lärarna utbildade sig till lärare mellan 2009 och 2019. Jag har valt att anonymisera lärarna genom att ge dem figurerade namn i alfabetisk ordning. Även städerna där skolorna ligger är anonymiserade med fiktiva namn. Lärarnas skolor, arbetslivserfarenhet och kurser de undervisar i just nu ser ut på följande sätt:

- Stadsköpings kommunala: Intervju 1, Alex

En skola på ungefär 1000 elever med samhällsvetenskapsprogrammet, naturvetenskapsprogrammet, IB-programmet, Handels- och administrationsprogrammet, Ekonomiprogrammet, Gymnasiesärskola och riksgymnasier. Alex är 38 år och har arbetat som lärare sedan 2009. Hon har haft lärarlegitimation lika länge och är behörig i svenska och religion. Alex undervisar det här läsåret i svenska 1, svenska 2, svenska 3 och kursen skrivande.

- Orteköpings friskola: intervju 2, Billie

En skola på 130 elever med naturvetenskapsprogrammet, teknikprogrammet, estetiska programmet, samhällsvetenskapsprogrammet och el- och energiprogrammet. Billie är 25 år gammal och har arbetat som lärare sedan 2019, och har haft lärarlegitimation lika länge. Hon är behörig i ämnena svenska och tyska. Lärare två undervisar det här läsåret i svenska 1, svenska 2 och svenska som andraspråk 1.

- Platseborgs friskola: intervju 3, Charlie

En skola med 427 elever med programmen Ekonomiprogrammet, samhällsvetenskapsprogrammet och naturvetenskapsprogrammet. Charlie är 28 år gammal och

har arbetat som lärare sedan 2016 och haft lärarlegitimation lika länge. Charlie är behörig i ämnena svenska och historia och hon undervisar det här läsåret i svenska ett och svenska tre.

- Bystads kommunala skola fyra: intervju 4, Dana

En skola med ca 600 elever med programmen samhällsvetenskapsprogrammet, ekonomiprogrammet naturvetenskapsprogrammet teknikprogrammet, barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet. Dana är 41 år gammal och har arbetat som lärare sedan 2005 och haft lärarlegitimation lika länge. Hon är behörig i ämnena svenska, engelska och pedagogik. Dana undervisar det här läsåret i svenska 1, svenska 3 och kommunikation.

5.3 Genomförande

Inför intervjuerna gjordes två pilotintervjuer, den första med en gymnasielärare och den andra med en aktiv lärare på högstadiet. Detta för att testa intervjufrågorna och för att intervjufrågorna skulle kunna förbättras och tydliggöras för informanterna. Anledningen till att dessa pilotintervjuer inte användes i min studie var att lärarna inte arbetat med ljudböcker i skolan och således inte passade in i kriterierna för studien.

Inför mötet med informanterna skapades en intervjuguide (se bilaga 10.1). Det var meningen att alla intervjuer skulle genomföras genom ett fysiskt möte på lärarnas respektive skola. Men på grund av rådande omständigheter (corona-pandemin) fick intervjuerna genomföras med videoprogrammet Zoom. Intervjuerna omfattar cirka 20 minuter vardera.

Inför varje intervju förklarade jag för informanterna vad mitt syfte är med undersökningen, jag gick igenom alla etiska aspekter med informanterna såsom att de är anonyma, kan avbryta när de vill och vem som får ta del av materialet. Jag förklarade även skillnaden mellan vad en talbok och en ljudbok är. Detta för att det inte ska blandas ihop då jag gör en skillnad på dessa i uppsatsen.

5.3.1 Transkribering

Att transkribera text kan göras på olika sätt beroende på vilket syfte man har. Då syftet ej är att göra en samtalsanalys utan fokusera på innehållet i samtalen räcker det enligt Catrin Norrby

professor i nordiska språk, att transkribera i grova drag (Norrby 2014:99f). Den transkriberingsmetod man väljer att använda måste således vara anpassad till både samtalstyp och vilket syfte man har. Norrby rekommenderar att utgå från en bastranskribering, vilket innebär att man transkriberar i grova drag där man inte markerar pauser, detaljuttal eller prosodiska drag. Detta görs för att spara tid och göra materialet mer läsbart. I en samtalsanalys utgår man från en bastranskribering för att sedan modifiera transkriberingen om det fortsatta analysarbetet kräver detta (Norrby2014:100), vilket jag i den här uppsatsen inte har funnit nödvändigt.

Norrby skriver att läsbarheten i en transkribering är av stor vikt och jag har därför i min transkribering valt att inte göra talspråksanpassningar (Norrby 2014:100). Ord som ”jag” som kan ofta uttalas som ’ja’, eller ordet ”vad” som kan ofta uttalas som ’va’ kommer att skrivas ut enligt skriftnormerna. Jag anser att dessa ord kan ses som svårtolkade då ett ’ja’ kan misstolkas som ett jakande svar. Detta görs då det är innehållet i samtalen som är av vikt och inte hur intervjupersonen uttalar ord.

Gällande interpunktion är det inte alltid tydligt när och var intervjupersonernas meningar börjar och slutar eller när någon gör en paus. Därför har jag för läsbarhetens skull valt att följa skriftspråkets normer så gott det går gällande bruket av punkt, kommatecken och frågetecken.

5.4 Analys av intervjuerna

I arbetet med analysen av intervjuerna har jag skrivit ut all transkriberat intervjumaterial för att lättare kunna överblicka materialet. Jag har sedan med hjälp av frågeställningarna och syftet läst och analyserat informationen noggrant för att få fram information som är relevant för min undersökning. Jag har kodat materialitet genom att leta efter nyckelord. (Kvale & Brinkmann 2014:217f). Jag har sedan valt att färgkoda och markera informanternas svar utifrån de teman jag hittat som jag sedan använder mig av i resultatredovisningen. I resultatet har jag försökt att göra vad Kvale och Brinkmann kallar för meningskoncentrering vilket ”innebär att man drar samman intervjupersonens yttranden till kortare formuleringar. Huvudinnebörden av det som sagt formuleras om i några få ord” (Kvale & Brinkmann 2014:219).

5.5 Metoddiskussion

En vanlig invändning mot kvalitativ intervjuforskning är enligt Kvale och Brinkmann att det finns för få intervjupersoner för att kunna generalisera resultatet (Kvale & Brinkmann 2014:280). I den här undersökningen består det empiriska materialet av intervjuer med fyra gymnasielärare. Således kan resultatet endast visa vad dessa fyra informanter säger om tal- och ljudboken utefter deras erfarenheter. Då informanterna är relativt homogena gällande att de är kvinnor, under 40 år och svensklärare på gymnasieskolan och undervisar just nu i svenska kan man enligt Christoffersen och Johannessen använda sig av färre informanter för att få fram relevant information (Christoffersen & Johannessen 2015:53). Därför anser jag att det räcker med fyra informanter för att genomföra undersökningen.

Att intervjuerna fick göras via videolänk kan ha påverkat resultatet på så sätt att den fysiska interaktionen såsom kroppsspråk försvinner (Kvale och Brinkmann 2014:165).

När jag bearbetade mitt material och arbetade med resultatet fick jag komplettera en intervju via mejl. Jag hade missat att ställa två frågor till informanten.

Resultatet i undersökningen baseras på fyra verksamma gymnasielärares erfarenheter och arbetssätt med ljudbok i deras klassrum på deras skolor. Jag hade genom att använda mig av enkäter i undersökningen kunnat få ett bredare empiriskt material. Jag anser att undersökningen ger en bra bild av hur ljudboksanvändningen ser ut på dessa skolor men hade gärna i framtiden gjort en större studie med enkäter. En del av mina forskningsfrågor hade fungerat bra också i en enkätstudie. Avslutningsvis anser jag att intervjuer gav det djup jag ville ha på studien men jag hade gärna sett en enkätstudie som komplement för att få en bredd på vissa frågor i studien.

5.6 Etiska överväganden

Jag har under studiens gång gjort ett antal etiska överväganden utifrån Vetenskapsrådets rapport ”Forskningsetiska principer” (2002). De krav som jag har följt i mina intervjuer är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Inför intervjuerna har jag förklarat för informanterna att deltagandet är frivilligt och de har möjlighet att avbryta sin medverkan närhelst de vill. Vidare informerades intervjupersonerna om att informationen ej kommer att användas till något annat än till undersökningen i fråga. Då informanterna är lärare och undersökningen ej innehåller frågor av privat eller känslig natur

räcker det med ett muntligt samtycke för att medverka i undersökningen. Vidare informeras intervjupersonerna om att deras intervjuer förvaras och hanteras på ett sätt så att obehöriga ej kan ta del av dessa. De inspelade intervjuerna förflyttas till en extern USB minnessticka för att öka säkerheten. Informanternas namn är utbytta för att utomstående ej ska kunna identifiera dem. Till sist informerar jag om att den insamlade datan från intervjuerna endast kommer att användas för forskningsändamålet och förstöras när undersökningen är färdig (Vetenskapsrådet 2002).

6 Resultat

Nedan presenteras och analyseras resultatet från intervjuerna. Resultatet är indelat i två huvuddelar: utmaningar och möjligheter. I kapitel 6 presenteras och analyseras vilka utmaningar lärarna ser med att använda ljudboken i klassrummet för skönlitteraturläsning. I andra delen, kapitel 7, presenteras och analyseras vilka möjligheter ljudboken ger för eleverna och vilka möjligheter lärarna ser med att använda ljudboken.

6.1 Utmaningar med ljudboken

6.1.1 Digital utbildningsbrist

Under sin lärarutbildning menar Alex att hon inte fick någon utbildning gällande digitalisering i skolan. Hon påpekar dock att hon hade någon delkurs som berörde media. Hon menar att det fanns infallsvinklar som kunde kopplas till IT, men fokuset låg snarare på massmedias roll i undervisningen än digitala hjälpmedel. Utöver detta kunde hon lämna in sina texter digitalt via skolans läroplattformar.

Billie menar att digitalisering inte har varit i fokus i någon av hennes kurser på universitetet. Hon säger att det digitala perspektivet är något som bara har behandlats på ytan under enstaka kurser under utbildningen.

Charlie säger att hon har fått begränsad utbildning gällande digitala hjälpmedel under sin utbildning. Utbildningen berörde främst film som undervisningsmedium och inte mycket mer än så. Hon påpekar att den digitala kunskap hon besitter har hon fått skaffat sig genom sina VFU-skolor.

Dana anser ha under sin utbildning fått utbildning gällande digitalisering. Hon hade föreläsningar om IKT (informations- och kommunikationsteknik). Då utbildningen avslutades för fjorton år sedan handlade föreläsningarna gällande digitalisering främst om hur man använder projektorer och DVD-skivor för att spela upp film i klassrummet. Utbildningen behandlade även hur man använder program för textbearbetning som Office-paketet med PowerPoint. Hon menar att hennes skola under lärarutbildningen låg i framkant gällande digitalisering.

Alla fyra lärare arbetar idag med både talböcker och ljudböcker i sina klassrum, men i olika stor utsträckning, detta trots att tre av dem anser att de fått ingen eller ytterst lite utbildning gällande digitalisering och användning av digitala hjälpmedel under sina lärarutbildningar. En av lärarna fick en gedigen utbildning för mer än ett decennium sedan gällande digitalisering. Hennes utbildning kan idag ses som daterad men var modern för sin tid. Trots att lärarna fått begränsad utbildning gällande digitala hjälpmedel står det i läroplanen att lärare ska ge alla elever möjlighet att pröva olika arbetssätt och arbetsformer för att nå målen (Lgy 11). Det går även att läsa i läroplanen att skolan ska ge eleverna möjlighet att lära sig använda digitala verktyg och medier för sitt eget lärande (Lgy 11) där ljudboken skulle kunna vara ett av arbetssätten. Berättarministeriets rapport gällande digitaliseringsutbildning på 13 av Sveriges 28 universitet och högskolor bekräftar bilden av att blivande lärare får för lite kunskap gällande digitalisering i skolan (Berättarministeriet 2016). Att lärarna i den här studien använder sig av ljudboken i klassrummet grundar sig i att de har ett personligt intresse av att använda sig av teknik som hjälpmedel för att få alla elever att uppleva läsning som något intressant och givande samt för att öka läsglädjen hos eleverna.

6.1.2 Användning av ljudboken

Alex menar att det inte spelar någon roll om hennes elever lyssnar på en bok eller läser den tryckta varianten. Hon är positivt inställd till att låta eleverna använda sig av ljudböcker istället för att läsa en tryckt bok. Hon möter dock ofta en negativ inställning hos vissa av sina kollegor som anser att ljudbokslyssnande inte är riktig läsning. Hon menar att hon inte ser några problem med att lyssna på en bok jämfört med att läsa en bok. Hon säger att man som lärare kan ha en övertro på att eleverna faktiskt läser när vi sätter en tryckt bok i deras händer. Genom att använda ljudboken menar hon att vi åtminstone kan se till att eleverna har lyssnat på boken. I de motsättningar mot ljudboken som Rubery kartlagt belyser han att när man lyssnar på ljudbok kan det ses som en passiv aktivitet då det krävs att man samtidigt avkodar text med ögonen för att det ska räknas som riktig läsning (Rubery 2011). Samtidigt menar Have och Stougaard (2016) att ljudboken ska ses som likvärdig med den tryckta boken. De skriver att ljudboken i sin digitala form har en större flexibilitet och är mer lättillgänglig än vad den tryckta boken är. I och med att ljudboken är digitaliserad kan människor alltid ha den med sig i sina mobiltelefoner, surfplattor eller datorer (Have och Stougaard 2016:153; Wolfson 2008).

Alla fyra lärarna använder sig då och då av ljudböcker för skönlitteraturläsningen. När de lyssnar på ljudböcker använder de sig dock alltid av tryckt text i kombination med ljudboken. Detta kan bero på attityden till ljudboken, att den inte skulle vara självständig som medium utan att den kräver en tryckt text för att kunna legitimeras för att användas i skolan för läsning av skönlitteratur. Ljudboken blir således inte självständig i en skolkontext och det räcker inte med enbart ljudboken i klassrummet. Lärarna måste tillgängliggöra både tryckt text och en ljudboksversion av densamma. Dock kan den här utmaningen även ses som en möjlighet gällande likvärdighet (jämför kapitel 6.2.3). Att alltid behöva ta fram både tryckt text och ljudbok är tidskrävande och kan leda till att lärare som inte är bekväma i användandet av digitala resurser inte förser eleverna med ljudböcker utan håller sig till den tryckta boken som de är bekväma med.

Billie tror att alla svensklärare brottas med någon form av dåligt samvete på grund av att läsförståelsen minskar hos eleverna. Hon funderar på om ljudboken gör att läsförståelsen påverkas negativt hos eleverna. Hon menar att lärarna borde utmana sina elever genom att utsätta dem för längre och mer komplicerade texter. Chambers och Hasselbaum menar att man genom att utmana eleverna med texter som ligger över deras nivå gällande att avkoda text kan hjälpa eleven att utvecklas och ta till sig en svårare text än om eleven hade läst samma text (Chambers 2014, Hasselbaum 2006). Om lärarna låter eleverna enbart lyssna på ljudböcker kan det enligt Billie leda till att man curlar dem. Hon menar att utanför skolan och i högre utbildningsnivåer är det inte självklart att eleverna får texter upplästa. Hon påpekar även att det är viktigt att man inte förbiser läsförståelsen hos eleverna genom att låta dem enbart lyssna på texter, utan att man kombinerar ljudboken med en tryckt text.

6.1.3 Tillgänglighetsaspekten

Tillgängligheten på ljudböcker är en stor utmaning för lärarna. Legimus är den tjänst som är gratis för alla skolor, men den är endast till för elever med läs- och skrivsvårigheter. Det finns sidor som tillhandahåller både texter och ljudfiler gratis, såsom project Runeberg (<http://runeberg.org/>) och Litteraturbanken (<https://litteraturbanken.se/>). Det är dock enbart äldre litteratur där upphovsrättslagen inte längre gäller, vilket gör att detta material kan delas gratis.

Enligt Skollagen kapitel 2, §36 (SFS 2010:800) ska alla gymnasieskolor tillhandahålla ett skolbibliotek med böcker, facklitteratur, skönlitteratur, informationsteknik och andra medier. Lärarnas tillgång till bibliotek varierar. Alex har ett skolbibliotek med bibliotekarie men använder även stadsbiblioteket. Billie använder primärt skolbiblioteket. Charlie har även hon ett skolbibliotek. Dana har inget eget skolbibliotek utan använder sig enbart av stadsbiblioteket. På hennes skola finns det dock klassuppsättningar av några skönlitterära böcker. Alltså används stadsbiblioteket som ett komplement till den egna uppsättningen. Stadsbiblioteket används även vid lån av enskilda böcker av eleverna.

Trots att alla lärare har tillgång till egna bibliotek och/eller stadsbibliotek upplever Dana att utbudet på ljudböcker är en stor utmaning. Hon säger att man måste ha avtal med olika tjänster för talböcker eller ljudböcker för att få tillgång till dessa. Dana har möjlighet att använda inläsningstjänst⁶ och hennes skola har även ett avtal med det lokala stadsbiblioteket. Avtalen som skolorna använder sig av innebär begränsningar för lärarna gällande vilka titlar de har tillgång till. Problemet med de tjänster Dana använder är att man måste förhålla sig till det utbud som finns där. Hon upplever att det är svårt att få tag i de bästa och senaste titlarna via dessa tjänster. Hon menar att man måste ha skönlitterära böcker som speglar dagens samhälle och eleverna på just den skolan böckerna läses på.

I Skollagen går det att läsa i kapitel 2, §36 att alla elever i gymnasieskolan ska ha tillgång till ett skolbibliotek. Enligt Skolinspektionen ska skolbiblioteken tillhandahålla böcker, facklitteratur, skönlitteratur, informationsteknik och andra medier. Trots detta är det stor variation mellan skolorna när det gäller beståndet av böcker och media för eleverna enligt Skolinspektionen. I rapporten "Skolbiblioteket som pedagogisk resurs" skriver Skolverket att tryckta böcker är lättillgängliga för skolor via biblioteken, men att tillhandahålla ljudböcker är ett större problem (Skolinspektionen 2019). Detta stämmer väl överens med den här studien. Alla lärare har ett skol- eller stadsbibliotek där de har tillgång till tryckta böcker. Men det är stor variation gällande vilken tillgång dessa bibliotek har till ljudböcker.

På Alex skola använder sig lärarna främst av skol- och stadsbiblioteken när de ska använda sig av ljudböcker. Hon vet dock inte om de köper in ljudversioner till alla nya böcker eller inte.

⁶ Leverantör av specialpedagogiska verktyg till svenska skolan med fokus på elever med läs- och skrivsvårigheter samt nyanlända elever.

Hon kan inte själv vara med och påverka om det ska köpas in ljudböcker och blir således begränsad till vilka ljudböcker skol- och stadsbiblioteken erbjuder.

Billie kan inte vara med och påverka i vilket medium skönlitterära böcker köps in på skolan. Hon är begränsad till Legimus för talböcker och gratis sidor på internet så som Litteraturbanken och Project Gutenberg⁷ (http://www.gutenberg.org/wiki/Main_Page). Dana menar att lärarna på skolan främst använder sig av Legimus och inläsningstjänst när ljudbok ska användas. Hon säger att när lärarna önskar ljudbok av en viss titel och det finns pengar i budgeten är det inga problem att köpa in ljudböcker.

Charlie är arbetslagsansvarig och kan i princip köpa in vad hon vill gällande litteratur. Hon gör alltid tillsammans med tre svensklärare en bedömning av vilka böcker som ska köpas in till skolan när det gäller klassuppsättningar. Eleverna har en önskelåda där de kan önska böcker men då gäller det främst enskilda böcker. Till skillnad från de andra lärarna köper Charlie alltid in en digital ljudbok till varje klassuppsättning av böcker som köps in på skolan. Hon påpekar att det handlar om en relativt liten kostnad om man jämför med vad hela klassuppsättningen kostar.

Det skiljer sig en del på de fyra skolorna gällande tillgången till ljudböcker. I Regeringens rapport ”Nationell digitaliseringsstrategi” framkommer följande: ”den generella tillgången till digitala verktyg och användningen av dem bland barn och unga skiljer sig utifrån kön, socioekonomiska bakgrund och andra demografiska variabler.” (Utbildningsdepartementet 2017). Det är därför viktigt att skolväsendet ger alla elever likvärdiga förutsättningar att utveckla sin digitala kompetens.

Alla lärarna upplever att utbudet av ljudböcker är begränsat. Dana säger att hon gärna hade sett ett större utbud så att eleverna hade kunnat botanisera fritt. Både Billie och Dana saknar någon form av abonnemangstjänst för skolor såsom Storytel och Book beat. Ingen av de fyra största abonnemangstjänsterna för ljudböcker tillhandahåller tjänster specifikt för skolan idag (personlig kontakt, E-post). Dana menar att lärare måste få tillgång till de senaste böckerna på marknaden. Hon säger att det ”behöver vara de[böckerna] som dem [eleverna] känner igen sig i och som handlar om aktuella situationer och människor som speglar samhället som det ser ut

⁷ Hemsida som förmedlar gratis elektronisk litteratur där upphovsrättsskyddet har gått ut.

nu och inte för trettio år sedan eller vad nu skulle kunna vara.” Genom att ha tillgång till bland annat nyare litteratur som ljudböcker hade man enligt Dana lättare kunna nå de elever som kanske inte tycker att läsning är det roligast de vet.

Dana ser alltid till att de elever som behöver texter upplästa i första hand får dessa via tjänsten Legimus. Dock framhåller Dana att det är långt ifrån all litteratur som finns där. Hon menar att det endast finns enstaka texter och noveller tillgängliga via Legimus. När hon använder en text som inte finns som tal- eller ljudbok ser hon alltid till att texten åtminstone finns tillgänglig i digitalt format. Om texten finns digitalt finns alltid möjligheten att få texten uppläst via datorn med så kallad talsyntes. Dana tycker dock inte att detta är ultimatum då talsyntesen läser upp dåligt genom att läsa upp ord fel och således lär sig eleverna inte hur vissa ord låter. Hon hade önskat att det fanns ett bredare utbud av ljudböcker som var tillgängligt för skolor. Moore och Cahill visar att genom att låta eleverna lyssna på ljudböcker genererar det i högre läsförståelse hos eleverna (Moore & Cahill 2016). Vidare menar Dana att bristen på nyare boktitlar är ett problem då man i svenskämnet inte enbart ska läsa klassiker (som ofta finns gratis som ljudböcker på nätet) utan man måste hitta litteratur som är modern och anpassad till dagens ungdomar.

Det är enligt informanterna viktigt att det finns ett stort utbud av ljudböcker att välja på. Charlies elever tyckte det var svårt att lyssna på en ljudboksuppläsare som läste på finlandssvenska vilket gjorde att denna inte gick att använda i hennes klass. Dock hade kanske den boken fungerat utmärkt i en klass någon annanstans i Sverige. Det är alltså inte bara själva textens innehåll som är det viktigaste när man ska lyssna på ljudböcker i skolan. Charlie menar att dialekter eller monoton uppläsning snarare försvårar skönlitteraturläsningen än gynnar den. Uppläsaren måste även läsa rätt och betona på rätt ställen. Det är också viktigt att det finns ett brett urval av ljudböcker att välja på med så många olika uppläsare som möjligt och med olika dialekt, uppläsningshastighet eller män och kvinnor så att lärarna kan välja ut de böcker som passar hans klass bäst. Hasselbaum menar att böcker för högläsning och således ljudböcker bör kännetecknas av ett gott språk, inte för långa kapitel, inte för långa monologer och vara en bok som eleverna själv inte hade valt. Dock kan boken med fördel vara på en svårare nivå än den eleverna själva ligger på (Hasselbaum 2006).

Lärarna är ense om att talsyntesen som finns via elevernas datorer fungerar, men är långt ifrån ultimatum att använda. Billie använder sig av Microsoft Edge som gör att man kan lyssna på all text man har digitalt på datorn. Hon anser att rösten låter mekanisk och ofta läser upp ord på ett

sätt som blir konstigt eller fel. Detta leder i sin tur till att hennes elever lär sig fel uttal. Även Dana försöker se till att de texter hon använder finns tillgängliga som en digital fil för att kunna läsas upp av datorn. Även Dana lyfter problemet med att talsyntesens röst inte är ultimata utan hon föredrar en ljudbok där det är en professionell ljudboksuppläsare. Hasselbaum (2006) menar att en bok som läses högt för elever bör uppfylla kriteriet gott språk. Rubery (2011) skriver att ljudboksuppläsaren stör läsarens egen upplevelse av texten. Således är det viktigt vem som läser upp ljudboken. Det gäller som lärare att hitta en berättarröst som eleverna accepterar. I annat fall kan det bli att lyssning av ljudbok får motsatt effekt: att eleverna inte alls vill lyssna.

6.1.4 Utmaningar med digitala plattformar

Användandet av den digitala tekniken är en utmaning för både lärarna och eleverna. För lärarna handlar det främst om att ha kunskap om de olika plattformar som används för att lyssna på ljudböcker som dator, surfplatta och mobiltelefon. För eleverna handlar det inte främst om användandet av de digitala plattformarna utan lärarna anser att den största utmaningen för eleverna är när ljudboken ska användas för skolarbete. Alex understryker att ofta när elever läser skönlitteratur i skolan ställs det krav på att eleverna ska kunna använda sig av bokens stoff efter läsningen på något sätt. Det krävs att eleverna kan läsa en bok noggrant och kunna göra anteckningar, göra bokmärken och orientera sig i boken. Alex, Billie och Charlie upplever att det största problemet för eleverna är just att orientera sig i ljudboken. De upplever att eleverna anser att det är svårt att göra bokmärken, anteckna eller hitta tillbaka till specifika ställen i texten för att hämta ett citat. Det krävs en viss digital kompetens hos eleverna för att kunna göra dessa aktiviteter, detta till skillnad från att orientera sig i en tryckt bok. Alla fyra lärare menar att det krävs viss digital kompetens hos eleverna som de inte alltid har med sig. Det ställs även krav på dem att de ska lyssna aktivt på ljudboken. Eleverna får pausa, göra bokmärken i applikationen (om detta är möjligt) alternativt anteckna vid sidan om. Alex menar att det går mycket snabbare och är smidigare för eleverna att till exempel sätta post-it-lappar i en tryckt bok för att sedan lätt hitta den sida eleven behöver. Detta bekräftar av Ruberys samlade invändningar där det framkommer att ljudboken saknar materiell form går läsaren miste om eventuella illustrationer, titel på kapitel, fotnoter, et cetera (Rubery 2011). Det är svårare för ljudbokslyssnaren att kontrollera läshastighet, hoppa över stycken eller enkelt stanna upp i läsningen för reflektion eller anteckningar än när man läser en tryckt bok. Lyssnaren tvingas hela tiden framåt i berättelsen i ett tempo som man inte själv kan välja (det går i vissa fall att

öka eller sänka uppläsningshastigheten). Även Rubery lyfter detta som ett problem med ljudboken att läsaren inte kan påverka hastigheten när denne lyssnar utan är begränsad till ljudbokens tempo (Rubery 2011)

Dana upplever även att de applikationer och datorprogram som hon har tillgång till för att lyssna på ljudböcker, som exempelvis Legimus och inläsningstjänst, inte är användarvänliga. Vissa applikationer fungerar bara på mobiltelefoner och går inte att använda på datorn. Danas elever har en dator per elev via skolan. När ljudboksprogrammen inte fungerar på dator krävs det att eleverna har med sig egen mobiltelefon och det krävs att den är fulladdad och har tillgång till internet. Dock är tillgången på mobiltelefoner och datorer inget problem i den svenska skolan. Enligt rapporten ”Barnen och internet 2019” av Internetstiftelsen har 100% av eleverna på högstadiet tillgång till egen mobiltelefon (Internetstiftelsen 2019). På gymnasiet har alla elever tillgång till varsin dator (Skolverket b 2019). Problemet ligger snarare i hur man ska lära eleverna hur man använder mobiltelefoner och datorer för att lyssna på ljudböcker. Ljudboksapplikationer behöver även bli mer användarvänliga för en skolkontext. Dana har valt att själv ta med sig surfplattor när hon har skönlitterära uppgifter. Det gör hon då hon av erfarenhet vet att elever glömmet, inte har internet eller helt enkelt har glömt sin dator till lektionen. Hon säger att hon försöker att ligga steget före när det gäller de tekniska bitarna av läsning av ljudböcker. Även om läraren försöker tillgodose behovet av plattor krävs det ju att läraren har dessa.

En utmaning är att ha tillgång till hårdvaran som eleverna ska lyssna på ljudboken med. Det är inte bara ljudboken som ska köpas in av skolan utan skolan ska då även förse elever med hårdvara som möjliggör lyssnande. För att sätta detta problem i perspektiv kan man jämföra med en tryckt bok. Den ska också tas med av eleverna till lektionen men de har enligt Dana en förmåga att glömma den hemma eller i sitt skåp. Således behöver läraren även vid läsning av tryckta böcker ha böcker i reserv för den glömska eleven.

Det är vanligt bland lärarna i studien att låta eleverna välja vilka böcker de ska läsa fritt. När hela klassen lyssnar på olika böcker i samma klassrum krävs utöver en digital plattform hörlurar till varje elev. Alex, Billie och Charlie låter eleverna använda sina egna hörlurar medan Dana har valt att införskaffa en uppsättning med hörlurar som eleverna har tillgång till.

Billie menar att då eleverna lyssnar på ljudböcker via mobilen eller datorn blir de lätt distraherade av vad som händer på mobilen eller datorn. Billie väljer då ofta att istället läsa högt

eller ha ljudbokslyssning högt för alla i klassrummet samtidigt för att minimera risken att eleverna sitter och gör något annat. Hon påpekar att man på detta sätt ökar delaktigheten i skönlitteraturläsningen. Även Dana upplever det som problematiskt att eleverna gör andra saker med datorn eller mobilen när de ska lyssna på ljudböcker. Dator och mobil är digitala hjälpmedel men blir störningsmoment. Hasselbaum menar att genom att använda sig av högläsning i klassrummet bidrar man till en lugn stund och får öva på sin koncentration. Utöver detta menar Hasselbaum att den gemensamma läsoplevelsen genom högläsning kan vara ett avbrott i en annars stressig vardag (Hasselbaum 2006). Liberg menar att genom högläsning i klassrummet kan man lättare kontrollera att alla elever lyssnar på samma sak samtidigt. Detta blir svårare när varje elev läser enskilt och i olika hastighet. Genom högläsningen blir det lättare att diskutera litteraturen då man som lärare vet att alla elever är på samma ställe i boken samtidigt (Liberg 2007).

Avslutningsvis konkluderar Dana: ”Vi [lärare] har ju också en skyldighet att faktiskt förbereda dom [eleverna] för framtiden och dom utmaningar som faktiskt finns och allting går ju inte att lyssna på så det är ju självklart en jättestor utmaning.”

6.2 Möjligheter med ljudboken

Möjligheterna med ljudboken är många och lärarna är generellt positivt inställda till att använda ljudboken för skönlitteraturläsningen i klassrummet. För det första menar Alex att hon inte ser någon skillnad gällande att läsa en tryckt bok eller att lyssna på en ljudbok när det gäller att veta om eleverna faktiskt läser det de ska eller inte. Hon påpekar att eleverna likaså kan ljuga om att de har läst i en tryckt bok till en viss överenskommen sida, men de kan lika gärna spola förbi när de lyssnar på en ljudbok. Hon menar att de problem som hon ser med ljudboken finns även med den tryckta boken. Have och Stougaard (2016) menar att lyssna på ljudböcker bara är ett annat sätt att ta till sig litteratur men inte nödvändigtvis en sämre form av läsning. Vidare anser Alex att läsning av ljudbok ger ytterligare en dimension till skönlitteraturläsningen. Hon säger att lyssnande på ljudbok blir ett sätt att möta de elever som inte är vana läsare eller de elever som inte anser att läsning är någonting för dem. Att lyssna på en ljudbok blir ett mellanting mellan att läsa en tryckt bok och att se på en film, vilket de flesta elever brukar uppleva som lustfyllt. Hon tror att det kan bero på att böcker upplevs som tråkiga och långsamma till skillnad från filmen som är ett mer dynamiskt medium. Genom att använda ljudboken för skönlitteraturläsning kan man göra läsningen lustfylld genom att ljudboken fångar upp de elever som inte tycker om läsning i vanliga fall.

Billie menar att genom att låta eleverna lyssna på ljudböcker får eleverna höra en annan uppläsares röst och inte bara hennes. Detta gynnar eleverna då eleverna får höra hur ord ska uttalas. Eleverna får även träning i hur pauser i texter ska utläsas. Eleverna dessutom möjligheten att höra hur andra dialekter kan låta. Även Charlie anser att det är bra att lyssna på ljudböcker i klassrummet då man tvingar eleverna att använda fler sinnen samtidigt och inte bara ögonen. Have (2013) menar att den stora skillnaden mellan att läsa tryckt text och ljudbok är att man läser ljudboken med öronen tillskillnad från att läsa med ögonen (Have 2013). Have skriver att genom att lyssna på en bok istället för att läsa den använder man öronen men inte det taktila eller doft i samma utsträckning som när man läser en tryckt bok. Det blir två skilda saker att läsa med ögonen eller med öronen. Samtidigt är att lyssna på ljudböcker bara ett annat sätt att ta till sig litteratur och inte en sämre form av läsning enligt Have & Stougaard (2016:5).

Charlie och Dana menar att dagens elever är vana vid att underhållning går snabbt och att få snabba kickar från sina mobiltelefoner i form av push-notiser. De menar att det är en av anledningarna till att den tryckta boken väljs bort av eleverna. Den tryckta boken saknar dessa

snabba kickar och framstår då som ett ”långsamt” medium. Genom att använda ljudboken som medium för att förmedla skönlitteratur kan man visa att litteratur är en underhållningsform. För att få eleverna att ta till sig skönlitteratur påpekar Dana även att ljudboken till skillnad från den tryckta boken är portabel och kan lyssnas på överallt via mobiltelefonen. Rubery skriver att ljudboken har ansetts vara en passiv aktivitet, och har därför inte ansetts vara att läsa en bok på riktigt. Detta då många använder ljudboken när de gör andra aktiviteter såsom att cykla, pendla till jobbet eller köra bil. Den passiva ljudbokslyssningen plus att lyssna på ljudbok saknar avkodning av texten gör ljudboken enligt Ruberys sammanställda invändningar mot ljudboken att det gör ljudboken snarare till en passiv aktivitet (Rubery 2011). Både Have och Stougaard (2016) och Wolfson (2008) menar tvärtom Ruberys invändningar att ljudbokens fördel är att den är digitaliserad vilket gör den både portabel och flexibel så att människor kan ha ljudboken med sig i sina mobiltelefoner, surfplattor eller datorer (Have & Stougaard 2016; Wolfson 2008).

6.2.1 Högläsning

Högläsningens fördelar går att koppla till användningen av ljudboken i klassrummet. Alla de fyra lärarna använder sig av högläsning i klassrummet i mycket större utsträckning än vad de använder sig av ljudböcker. Både Alex och Charlie använder sig av högläsning när de ska introducera nya böcker för sina elever genom att läsa de första sidorna eller första kapitlet högt. Båda påpekar att de upplever att det är just de första sidorna i böcker som är svårast för eleverna när det gäller att läsa en tryckt bok. Högläsningen blir ett sätt att hjälpa eleverna att komma in i boken och få en första läsupplevelse. Även Billie använder sig av högläsning för att introducera böcker. Billie upplever att det finns en fördom i hennes kollegium som går ut på att gymnasieelever inte skulle tycka om att få texter uppläste för sig. Billie är själv förvånad att hennes klass som går på teknikprogrammet tycker om när hon högläser för dem. Även Charlies elever föredrar när hon läser högt för dem framför att själva behöva läsa en tryckt text. Chambers (2014) menar att högläsning är en nödvändighet för att eleverna ska kunna utveckla sin läsförmåga. Han menar att synen på högläsning är som den Billies kollegor uttrycker: att högläsning enbart skulle vara för barn i lägre klasser. Men Chambers menar att högläsningen i själva verket är en viktig del för elevers utveckling av läsförmågan under hela skoltiden ända upp på gymnasiet (Chambers 2014). Även om högläsning är bra utifrån ett inlärningsperspektiv är frågan om eleverna i mina informanternas klasser gillar högläsningen på grund av att de anser att de lättare tar till sig litteraturen om någon annan läser den högt. Eller om eleverna är bekväma och ser högläsningen som ett sätt att slippa anstränga sig själv för att ta till sig texten?

Charlie säger att hon använder högläsning när hon låter eleverna läsa extra svåra texter, främst i svenska två under litteraturhistoriamomentet där många texter är av äldre sort med äldre svensk skrift som eleverna inte är vana vid. Hon menar att om de missar något är det svårt att ta igen detta själv i tryckt text. Hon säger att eleverna behöver höra hennes röst och ljud för att förstå hur texten låter då det kan vara svårt för eleverna att avkoda äldre text. Detta styrks av Hasselbaum (2006) som menar att genom att använda sig av högläsning kan man som lärare använda sig av en högre språklig nivå på de böcker man läser högt jämfört med om eleverna hade fått läsa samma text själva (Hasselbaum 2006).

Dana menar att hon hellre använder ljudböcker än högläsning med argumentet att ”dom [ljudboksuppläsarna] gör det bättre, men jag gör det bättre än eleverna men vissa av dom här som läser in är ju fantastiskt duktiga och gör det med engagemang liksom då är det onödigt att jag ska göra det sämre.” Genom att använda ljudboken för att lyssna på skönlitterära böcker skapar man gynnsamma lärsituationer för eleverna. Lärarna kan förmedla samma engagemang för varje klass som får lyssna på texten. Slutligen påpekar Dana att ljudboken faktiskt skapar ett intresse hos eleverna till att läsa överhuvudtaget.

6.2.2 Läslust, koncentration och faktisk läsning

Alex säger att hon använder ljudboken för att höja elevernas ”läsglädje, väcka och höja läslusten speciellt hos elever med olika läs- och skrivsvårigheter.” Ljudboken kan till och med enligt henne ”[ö]ppna vidunderliga världar” för eleverna. Hon menar att genom att lyssna på ljudböcker visar man eleverna att bokläsning inte endast är en passiv, långsam aktivitet såsom många av hennes elever upplever att läsa en tryckt bok är. Genom ljudboken menar Alex att hon kan fånga de elever som inte anser att läsning är någonting för dem. Även Billie använder ljudboken som ett hjälpmedel för att över huvud taget få sina elever att ta till sig litteratur. Detta då hon upplever att många elever tycker att det kan vara trögt att ta sig igenom en tryckt bok på egen hand. Hon menar att om eleverna istället för att läsa en tryckt bok får lyssna på boken blir läsningen mer lättsam. Hon beskriver även att ljudboken gör skönlitteraturläsningen roligare då många elever tycker att det är tråkigt att läsa en tryckt bok. Anders Olsson (2015) skriver att de senaste 20 åren har den läsande familjen blivit den surfande familjen (Ohlsson 2015). Således kan ljudboken som ett nytt digitalt medium hjälpa de elever som tycker att läsning är tråkigt eller att det är svårt att komma in i en bok. Även Dana använder ljudboken för ”att skapa en lust för läsning” hos eleverna. Precis som Alex och Billie anser Dana att ljudboken skapar

intresse för litteratur och böcker. Med hjälp av ljudboken kan man visa eleverna att läsning är underhållande och inte bara något jobbigt eller ett tråkigt måste i skolan. Dana använder sig av ljudböcker i klassrummet när hon vill skapa intresse för en bok och fånga eleverna initialt av ett bokprojekt till exempel. Hon menar att för att skapa intresse för böcker gäller det att läsa med inlevelse och även om Dana högläser bättre än eleverna så läser ljudboksuppläsaren ännu bättre. Hon vill alltså skapa ett intresse och läslust hos eleverna genom att introducera en bok genom ljudbok för eleverna.

Dana menar även att genom att använda ljudboken kan man:

Fånga upp fler elever men också skapa ett intresse för det som ett medium för jag ser ju att det finns så stora fördelar när du kan ha en ljudbok som du kan lyssna på i mobilen när du är ute och går eller när man sitter i bilen eller när man gör någonting annat. Att i det här samhället där folk vill ha underhållning hela tiden se att detta faktiskt är underhållningsform så tänker jag så tänker jag att det få så många positiva mereffekter hos eleverna.

Hon ser ljudbokens mobilitet och flexibilitet som något positivt som gynnar eleverna. Genom att låta skönlitteraturläsning bli en aktivitet som kan genomföras på fler ställen än bara i klassrummet eller stillasittandes med en tryckt bok i handen tror Dana att man kan fånga upp fler elever. Får man eleverna att lyssna på ljudböcker finns möjligheten att de upptäcker det positiva i läsning och i förlängningen kanske även tar sig an en tryckt bok.

Charlie anser att med hjälp av ljudboken blir det ett lugn och även bättre stämning i klassrummet. Eleverna är mer koncentrerade när de får lyssna på en ljudbok i helklass än att de ska läsa själva. Charlie menar att det är lätt att sitta och tänka på annat när eleverna läser en tryckt bok. När eleverna istället får lyssna ”tvingar” man dem att lyssna och vara aktiva. De får använda fler sinnen än bara ögonen. Detta kan kopplas till Hasselbaum som även hon påpekar att högläsning kan bidra till en lugn stund där eleverna får öva på sin koncentration. Hasselbaum menar även att lyssna på högläsning tillsammans ger eleverna ett avbrott där de får en stund sitta lugnt och stressa ner (Hasselbaum 2006).

6.2.3 Likvärdighet och det kompensatoriska uppdraget

Regeringen skriver i rapporten "Nationell digitaliseringsstrategi" att skolväsendet ska ge alla elever likvärdiga förutsättningar att använda digitala verktyg för att utveckla sin digitala kompetens och att undervisningen i skolan ska vara tillgänglig för alla. Skolväsendet ska ha anpassade och fungerande digitala verktyg för att möta elevernas olika behov och förutsättningar (Regeringen 2017). Lärarna i undersökningen använder ljudboken som ett sätt att skapa likvärdighet i klassrummet. Alex brukar använda ljudboken främst för elever med dyslexi, koncentrationssvårigheter och ADHD. Hon menar att man genom att använda sig av ljudboken som komplement till den tryckta boken hos samma elevgrupp som ovan finns det stora möjligheter att nå dessa elever. Genom ljudboken kan man låta eleverna närma sig litteraturen på ett mer lätsamt sätt och på så sätt göra läsning till något roligt och mer intressant. Alex säger att:

Om vi ska få dom här eleverna [med läs- och skrivsvårigheter et cetera] till att självmant välja att bli läsande individer och ju som någonstans i förlängningen innebär reflekterande medkännande allmänbildande allt det här som läsningen ändå bidrar till med ordförråd och hela den här biten, då tycker jag alla sätt är bra.

Alex uttrycker här en åsikt att alla sätt att uppnå målen för eleverna är bra så länge eleverna lär sig det de ska. Att använda digitala hjälpmedel så som ljudboken anses enligt de sju invändningar mot ljudboken Rubery tar upp inte som riktig läsning av en tryckt bok (Rubery 2011). Utbildningen ska enligt skollagen "anpassas till varje elevs förutsättningar och behov." (SFS 2010:800) Användningen av ljudboken för skönlitteraturläsning är ett exempel på att Alex anpassar sin undervisning till varje elevs förutsättningar och behov.

Alla fyra lärare arbetar på ett likadant sätt gällande läsning av skönlitteratur i klassrummet. De låter eleverna läsa litteraturen främst på lektionstid. Eleverna får ibland läsa helt valfria böcker. Lärarna brukar även arbeta med litteratur efter genre och tema eller liknande för att böckerna ska passa läroplanen. Skönlitteraturen ska vara lustfylld men måste även ibland fylla ett syfte och således anpassas till läroplanen. Alla fyra lärare använder sig oftast av både ljud och text när de använder ljudböcker i klassrummet. De av Alex elever som inte har några läs- eller skrivsvårigheter brukar enbart vilja lyssna på böckerna, medan de elever som har läs- och

skrivsvårigheter oftast självmant ber om att få följa med i texten i tryckt format. Detta vill eleverna enligt Alex göra för att få extra stöd i sin läsning. Alex påpekar att på gymnasieskolan så ska i princip all läsning mynna ut i någon form av examination vilket kräver av eleverna att de kan använda sig av bokens stoff genom att citera och hänvisa med sidnummer. Även Billie använder ljudboken främst för de elever som har läs- och skrivsvårigheter då hon upplever att eleverna tycker det är enklare att lyssna än att läsa en tryckt bok. Billie menar att ljudboken inkluderar alla elever och att det är viktigt att anpassa undervisningen för alla och inte endast på individnivå. Hon säger att alla elever gynnas av tydlighet vilket ljudboken ger. Billie använder även högläsning och ljudböcker för att se till att alla elever får ta del av samma texter. Billie menar att det ofta finns många elever som inte orkar läsa längre texter och genom högläsning och ljudboken i klassrummet kan hon garantera att alla elever har lyssnat på samma sak. Hon upplever att alla elever blir delaktiga i litteraturen på ett bättre sätt vid högläsning med hjälp av ljudboken än om eleverna läser en tryckt text själva. Även Charlie använder sig av ljudboken och högläsning för att garantera att alla elever har fått tillgång till samma material. Hon brukar även pausa i ljudboken för att kunna ställa kontrollfrågor i helklass. Hon sammanfattar på tavlan och ser till så att alla verkligen har förstått. Detta blir betydligt enklare med ljudboken än med en tryckt bok då man som lärare vet att alla är på exakt samma ställe i boken. Charlie upplever att hon kan kontrollera läsningen och lyssnandet på ett bättre sätt än när eleverna enbart läser en tryckt bok. Charlie trycker även på att förståelsen blir högre när hon arbetar på det här sättet. Skolan har en skyldighet att med olika medel säkerställa att alla elever ges goda förutsättningar att nå de nationella kunskapskraven oavsett utgångsposition, exempelvis socioekonomisk bakgrund och funktionsvariationer. Lärarna använde ljudboken främst för att kompensera elevernas olika förutsättningar genom det så kallade kompensatoriska uppdraget skolan har.

Ljudboken är enligt Have och Stougaard ett medium i egen rätt. Samtidigt visar både Moore och Cahill och Rogowsky, Calhoun och Tallals forskningsresultat att ljudboken är likvärdig med den tryckta boken i alla avseenden förutom avkodning. I klassrummet använder alla lärarna sig av den tryckta texten som ett komplement till ljudboken. Billie säger ”[j]ag ser alltid till att dom har en text framför sig i pappersformat. [...] Sen läser jag samtidigt. Jag vill inte att när jag har genomgång då sitter du inte med din dator framför dig. Om jag läser och dom har sin dator framför sig blir det inget bra.” Vidare säger hon att ”[j]ag tänker att många går in på andra sidor, kanske sitter och spelar spel då är det bättre om jag ger dom ett papper och läser så är det fokus”. I en skolkontext blir den tryckta texten viktig som komplement till ljudboken då läsning

på gymnasiet sällan enbart är nöjesläsning utan ska mynna ut i någon form av examination. Texten blir således ett hjälpmedel för eleverna som underlättar moment såsom att sätta ut bokmärken, markera citat och lätt hitta rätt sidnummer. Ljudboken blir i en skolkontext inte ett självständigt medium utan kräver fortfarande texten som kompletment för att möjliggöra alla moment i ämnet svenska.

Billie menar att ett stort problem när eleverna ska läsa skönlitteratur är att många elever har svårt att bestämma sig för vilken bok de ska läsa och kan byta böcker i flera veckor innan de väl bestämmer sig. Billie menar att med hjälp av ljudboken skulle eleverna snabbare kunna byta böcker direkt i sina mobiltelefoner än att gå till biblioteket och byta ut sina fysiska böcker. Eleverna skulle även kunna lyssna på utdrag ur vissa böcker snabbt för att lättare kunna bestämma sig för vilka böcker de ska lyssna på. På så sätt blir ljudboken ett digitalt hjälpmedel som hjälper eleverna att snabbare hitta en bok som de faktiskt gillar. Som Dana framhåller (se ovan s. xx) blir detta ett sätt att låta eleverna botanisera bland böcker på ett nytt sätt som förhoppningsvis kan öppna upp ögonen för litteratur i allmänhet och i förlängningen kan göra att eleverna blir läsande individer.

7 Sammanfattning och diskussion

Följande kapitel är indelat i två delar. I den första delen 8.1 presenterar jag en kort sammanfattning av uppsatsens syfte och metod och resultat. Jag diskuterar och kommenterar uppsatsens resultat i anslutning till detta. I den andra delen 8.2 ger jag förslag på framtida forskning på området.

7.1 Resultatdiskussion

Det övergripande syftet med detta arbete har varit att undersöka ljudbokens ställning i svenskundervisningen på gymnasieskolan idag. Samt hur gymnasielärare använder ljudboken i en digitaliserad skola. Med huvudsyftet att granska vilka utmaningar och möjligheter svensklärare på gymnasiet ser med att använda ljudboken för skönlitteraturläsning i svenskundervisningen. I studien har jag utgått från följande frågeställningar:

- Hur använder gymnasielärare ljudboken i den digitaliserade skolan?
- Vilka utmaningar och svårigheter ser lärare när det gäller att använda ljudboken vid läsning av skönlitteratur i skolan?
- Vilka är möjligheterna med ljudboken jämfört med tryckta böcker?

Jag har genom intervjuer fått fram undersökningresultat som visar att samtliga lärare använder sig av både talböcker och ljudböcker i sin undervisning men i olika stor utsträckning. Lärarna använder även tjänster som inläsningstjänst, Legimus och talsyntes för att läsa upp texter. Alla lärare använder sig även av högläsning i klassrummet där lärarna läser delar av böcker för att skapa intresse och läslust hos eleverna. Att många lärare väljer att använda sig av högläsning kan bero på att högläsning är en beprövad metod som de flesta lärare är överens om fungerar. Detta till skillnad från ljudboken som är ett relativt nytt fenomen och som det inte finns så mycket forskning om i en skolkontext. Därför anser jag att det behöver forskas på detta område.

Anders Olsson menar att många anser att skönlitteraturläsningen är en allt för tidskrävande aktivitet. Han skriver att den läsande familjen de senaste 20 åren har blivit den surfande familjen (Olsson 2015). Jag tror att det blir svårt att gå tillbaka och bli läsande familjer som läser tryckta böcker i samma utsträckning som för 20 år sedan. Däremot tror jag att man ska använda tekniken som finns och försöka bli en surfande familj som lyssnar på ljudböcker. Då ljudboken

som medium används främst som ett sätt att få upp elevernas ögon för litteratur i skolan. Ljudboken blir antingen ett sätt att låta alla elever få tillgång till samma text samtidigt eller ett sätt för vissa elever att över huvud taget ta till sig litteratur i skolan. Det viktigaste i skolan måste vara att få eleverna att över huvud taget läsa. Alla sätt att ta till sig litteratur är bra utom de dåliga.

Lärarna använder främst ljudboken som ett komplement till den tryckta boken. Det verkar som om lärarna ser den hierarki som Edvardsson talar om gällande tryckta böcker och ljudböcker där den tryckta texten värderas högre (Edvardsson 2018). I en skolkontext verkar den tryckta boken värderas högre då lärarna använder ljudboken främst för det kompensatoriska uppdraget. I en skolkontext blir ljudboken inte självständig utan kräver fortfarande texten som komplement. Genom att använda ljudboken underlättar lärarna läsningen av skönlitteratur för eleverna och då inte bara de eleverna med läs- och skrivsvårigheter utan för alla elever. Resultatet i undersökningen visar just att lärarna anser att ljudböcker gynnar alla elever. De ser ljudboken som ett komplement till den tryckta texten. Talbokstjänsten Legimus finns tillgänglig för alla elever men lärarna väljer ändå att använda sig av ljudboken. Främst är lärarnas argument att de använder ljudboken för att skapa lust att läsa. Det verkar som om lärarna är omedvetna om fördelarna med högläsningen och ljudbokens fördelar för elevernas lärande och att det skapas en likvärdighet för eleverna. Således anser jag att ljudboken blir en viktig del i skolans kompensatoriska uppdrag som borde användas av fler lärare. Ljudboken är värd att uppvärderas och kanske till och med bli likvärdig med den tryckta boken så som Have och Stougaard menar att ljudboken är. Ljudboken borde därför vara ett legitimt medium som lärarna kan arbeta med i skolan.

Lärarna använder främst högläsning i sina klassrum för att inleda bokprojekt, introducera enskilda böcker och få upp elevernas ögon för litteratur. Ljudboken blir ett komplement som förenklar högläsningen i klassrummet och därigenom ett sätt att nå alla elever med samma texter samtidigt. Lärarna använder den digitala tekniken för att genomföra högläsning snarare än att de använder ljudboken som ett eget medium för att det skulle vara bättre.

Något jag blev förvånad över var att tillgången på ljudböcker var så varierande på lärarnas skolor. Det saknades moderna ljudböcker vilket är synd då de elever som behöver ljudböcker kan missa den litteratur som resten av klassen läser.

Tillgängligheten på ljudböcker på ett lättillgängligt sätt för skolor saknas. Skolorna är främst hänvisade till stads- och skolbiblioteken. Lärarna saknar en smidig abonnemangstjänst som är anpassad för skolor. Att de fyra största ljudboksabonnemangstjänsterna inte tillhandahåller abonnemang anpassade för skolverksamhet anser jag är konstigt. Det borde vara en attraktiv marknad då det saknas en sådan tjänst.

Det framkom även i undersökningen att de applikationer för ljudböcker som finns inte är helt användarvänliga. Lärarna önskar ljudboksapplikationer som är mer anpassade till en skolkontext. Exempel på detta är att man har tillgång till både ljud och text samtidigt. Att man lättare kan anteckna, göra bokmärken och ändra uppspelningshastighet i applikationen.

Alla lärarna utom en säger att de inte fått någon utbildning gällande digitala hjälpmedel. Det är den äldsta läraren som har fått mest utbildning gällande digitalisering under sin utbildning. Kan det bero på att blivande lärare idag förväntas kunna arbeta med digitala hjälpmedel själva? Idag räknas man som ”digital inföding”: man har haft datorer under hela sin uppväxt och därför anses man kunna och vilja använda detta i sin undervisning.

Jag tror att det krävs ett personligt intresse för att vilja och kunna arbetat med teknik i klassrummet. Men vad händer i de klassrum där det arbetar lärare som inte är intresserade eller inte har kunskap om digitalisering? Får deras elever en sämre utbildning då de inte kan tillgodogöra sig materialet på ett likvärdigt sätt? Mina informanter är i åldrarna 25 till 38 vilket betyder att de inte är digitala infödingar utan har fått skaffa sig digital kompetens själva genom utbildning eller personligt intresse.

Mina resultat var både väntade och oväntade. Jag blev inte förvånad över att ljudboken inte användes i större utsträckning som ett självständigt medium. Jag har själv hört diskussionen att ljudboken skulle vara för den lata läsaren. Det känns som ljudboken fortfarande har en relativt dålig ställning jämfört med den tryckta boken. Jag blev samtidigt förvånad över hur lärarna aktivt valde att alltid låta eleverna lyssna på böcker medan de får den tryckta texten att följa med i. När jag började den här uppsatsen och läste att ljudboken borde vara ett självständigt medium och fungera som textkälla på egen hand trodde jag att lärarna skulle använda ljudboken mer som ett eget medium. Jag blev positivt överraskad av mitt resultat att lärarna aktivt arbetar för att alla elever ska lära sig så mycket som möjligt och arbetar kompensatoriskt för alla elever med både ljud och text.

Till syvende och sist anser jag att vi lärare oftare borde låta eleverna läsa mer med öronen istället för att enbart läsa med ögonen.

7.2 Framtida forskning

Först och främst skulle jag vilja se en bredare undersökning där man intervjuar fler lärare eller kompletterar med en kvantitativ enkätstudie. I framtida forskning skulle jag vilja undersöka om och hur man bearbetar texten på olika sätt beroende på om man har lyssnat eller läst en tryckt bok. Finns det skillnader gällande detta? Borde man som lärare ha olika examinationsformer beroende på om man har lyssnat eller läst en bok? Eller kan man alltid examinera eleverna på samma sätt oavsett hur de har tagit till sig litteraturen?

Då tre av fyra lärare i undersökningen framhåller att de fått ingen eller för lite utbildning gällande hur man använder digitala redskap i sin undervisning anser jag att det skulle vara intressant att undersöka hur ser det ut gällande digitaliseringsutbildning på högskolor och universitet.

Have och Stougaard menar att ljudbokslyssnande är samma sak som att läsa en tryckt bok på alla plan förutom gällande avkodning. Men i min undersökning framkommer det att lärarna oftast använder sig av en tryckt text för att komplettera ljudboken. Det hade varit intressant att undersöka i en större studie hur det faktiskt ser ut i skolan. Behöver eleverna texten som komplement till ljudboken för att klara skoluppgifterna eller är det lärarna som är fast i ett gammalt mönster där den tryckta boken värderas högre än ljudböcker

8 Referenser

8.1 Tryckta källor

- Ahlén, Birgitta & Norberg, Inger (2005). *Läslust och läslust: idéer för högstadiet och gymnasiet*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Chambers, Aidan (2014). *Böcker inom och omkring oss*. Stockholm: Gilla böcker
- Christoffersen, Line & Johannessen, Asbjørn (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*.
Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur
- Dominković, Kerstin, Eriksson, Yvonne & Fellenius, Kerstin (2006). *Läsa högt för barn*.
Lund: Studentlitteratur
- Edvardsson, Jenny, Godhe, Anna-Lena & Magnusson, Petra (2018). *Digitalisering, literacy och multimodalitet*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur
- Hasselbaum, Ingrid, (2006). *Att läsa högt: viktigt, roligt, härligt!* Upplaga 2. Lund: BTJ förlag
- Have, Iben & Stougaard Pedersen, Birgitte (2016) *Digital audiobooks: new media, users, and Experiences*. New York Routledge, Taylor & Francis Group
- Höglund, Lars & Wahlström, Eva (2018) *Traditionell och digital bokläsning* i Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red) *Sprickor i fasaden*. Göteborgs universitet: SOM-institutet
- Kjällander, Susanne (2014). *En dator per elev: lärande i en digital skolmiljö*. Upplaga 1
Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Upplaga 3
Lund: Studentlitteratur
- Molloy, Gunilla, (2008). *Reflekterande läsning och skrivning*. Upplaga 2 Lund:
Studentlitteratur
- Norrby, Catrin (2014). *Samtalsanalys: så gör vi när vi pratar med varandra*. Upplaga 3
Lund: Studentlitteratur
- Olsson, Anders (2015). *Tankar om läsning*. Stockholm: Themis
- Rubery, Matthew (red.) (2011). *Audiobooks, literature, and sound studies*. New York:
Routledge
- Rubery, Matthew (2016). *The Untold Story of the Talking Book*. Cambridge, Massachusetts:
Harvard University Press

8.2 Digitala källor

- Berättarministeriet (2016). *Lärarytildning och digitalisering, en undersökning bland Sveriges lärarstudenter*.
Hämtad: [2020-05-14]. Tillgänglig på internet: <https://www.berattarministeriet.se/wp-content/uploads/2017/03/Lararutbildning-och-digitalisering-%E2%80%93-en-undersokning-bland-Sveriges-lararstudenter-2016-%E2%80%93-slutrapport.pdf>
- Edvardsson, Jenny (2018). *Digitalisering, literacy och multimodalitet*: Skolforum [video].
Hämtad: [2020-02-24]. Tillgänglig på internet: <https://urplay.se/program/209454-ur-samtiden-skolforum-2018-digitalisering-literacy-och-multimodalitet>
- Esteves, Kelli J., & Whitten, Elizabeth (2011). *Assisted Reading with Digital Audiobooks for Students with Reading Disabilities*. *Journal of Literacy and Language Arts*, volume 51(1). Hämtad [2020-05-14]
Tillgänglig på internet: https://scholarworks.wmich.edu/reading_horizons/vol51/iss1/4
- Hanner, Hedda & O'Connor Alice & Wikberg Erik (2019). *Ljudboken Hur den digitala logiken påverkar marknaden, konsumtionen och framtiden*. Stockholm: Svenska förläggarföreningen. Hämtad: [2020-05-14]
Tillgänglig på internet: https://www.forlaggare.se/sites/default/files/ljudboken_rapport_webb.pdf
- Have, Iben & Stougaard Pedersen, Birgitte (2013). *Sonic mediatization of the book: affordances of the audiobook*. *Journal of media and communication research*, volume 67.
Hämtad: [2020-05-14].
Tillgänglig på internet: <https://edsaebsohostcom.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=d58f8e05-74cd-4cbf-a55d-717019ca0317%40sdc-v-sessmgr03>
- Internetstiftelsen (2019). *Barnen och internet*. Hämtad: [2020-05-07]
Tillgänglig på internet: <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/barnen-ochinternet2019/vardagsanvandning-av-internet-11-19-ar/>
- Jonson Ulrika & Wallin Annika (2016). *Att leda och lära i tekniktäta klassrum del 7: digitala verktyg för att läsa och skriva*. Stockholm. Skolverket. Hämtad: [2020-05-14]
Tillgänglig på internet: https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/apiv2/document/path/larportalen/material/inriktningar/0digitalisering/Grundskola/201_Leda_och%20_lara_i_tekniktata_klassrum/del_07/Material/Flik/Del_07_MomentA/Artiklar/D1_GRGY_07A_01_lasa%20och%20skriva.docx
- Lgy 11 (2011). *Läroplan för gymnasieskolan Lgy 11*. Stockholm: Skolverket. Hämtad: 2020-05-14]. Tillgänglig på internet:

- <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gyll-for-gymnasieskolan>
- Martinsson Johan & Andersson Ulrika (2019). *Svenska trender 1986–2018*. Göteborg: SOM-institutet. Hämtad: [2020-05-14].
- Tillgänglig på internet: https://som.gu.se/digitalAssets/1736/1736224_6.-svenska-trender-1986-2018_v2.pdf
- Moore Jennifer & Cahill Maria (2016). *Audiobooks: Legitimate “Reading” Material for Adolescents?* Journal of the American Association of School Librarians volume Volume 19. Hämtad: [2020-05-14]
- Tillgänglig på internet: <http://www.ala.org/aasl/slr/volume19/moore-cahill>
- Myndigheten för tillgängliga medier (2020). Talböcker. Hämtad: [2020-05-11].
- Tillgänglig på internet: <https://www.mtm.se/produkter-och-tjanster/talbocker/>
- Myndigheten för skolutveckling. (2007). *Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. Hämtad: [2020-05-14].
- Tillgänglig på internet: <https://uu.divaportal.org/smash/get/diva2:349643/FULLTEXT02.pdf>
- Regeringskansliet (2017). *Stärkt digital kompetens 2017*. Stockholm: Regeringskansliet. Hämtad: [2020-05-14] Tillgänglig via internet: <https://www.regeringen.se/493c41/contentassets/acd9a3987a8e4619bd6ed95c26ada236/informationsmaterial-starkt-digital-kompetens-i-skolans-styrdokument.pdf>
- Rogowsky Beth A, Calhoun Barbara M, Tallal Paula. (2016) *Does Modality Matter? The Effects of Reading, Listening, and Dual Modality on Comprehension*. SAGE-open. Hämtad: [2020-05-14] Tillgänglig via internet: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2158244016669550>
- Serafini, Frank (2004). *Audiobooks & literacy. An Educator’s guide to utilizing Audiobooks in the classroom*. Hämtad: [2020-05-14] Tillgänglig via internet: <http://frankserafini.com/classroom-resources/audiobooks.pdf>
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolinspektionen (2010). *Rätten till kunskap*. Diarienummer: 40-2009:2037 Hämtad: [2020-04-28] Tillgänglig via internet: <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2010/ratten-till-kunskap/ratten-till-kunskap-slutrapport.pdf>
- Skolinspektionen (2018). *Skolbiblioteket som pedagogisk resurs*. Diarienummer: 400:2016:11433.

Tillgänglig via internet:

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2018/skolbibliotek/skolbiblioteket-som-pedagogisk-resurs-skolinspektionen-2018.pdf>

Skolverket (2016) *Digitala verktyg för att läsa och skriva* Hämtad: [2020-05-14]. Tillgänglig via internet:

https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/apiv2/document/path/larportalen/material/inriktningar/0digitalisering/Grundskola/201_Leda_och%20_lara_i_tekniktata_klassrum/del_07/Material/Flik/Del_07_MomentA/Artiklar/D1_GRGY_07A_01_lasa%20och%20skriva.docx

Skolverket a (2019). *Avgifter i skolan*. Hämtad: [2020-04-23]. Tillgänglig via internet:

<https://www.skolverket.se/for-dig-som-ar.../elev-eller-foralder/skolans-organisation/avgifter-i-skolan>

Skolverket b (2019). *Fler datorer i skolan men teknikkrångel skapar problem*. Hämtad: [2020-04-24] Tillgänglig via internet:

<https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2019-02-20-fler-datorer-i-skolan-men-teknikkrangel-skapar-problem>

Utbildningsdepartementet (2017) *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet*.

Stockholm: Regeringskansliet Hämtad: [2020-05-14] Tillgänglig via internet:

<https://www.regeringen.se/4a9d9a/contentassets/00b3d9118b0144f6bb95302f3e08d11c/nationell-digitaliseringsstrategi-for-skolvasendet.pdf>

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad: [2020-05-14] Tillgänglig via internet:

https://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

Wikberg, Erik (2020) *Bokförsäljningsstatistiken helåret 2019*. Stockholm: Svenska bokhandlarföreningen och svenska förläggarföreningen. Hämtad: [2020-05-14] Tillgänglig via internet:

https://www.forlaggare.se/sites/default/files/bokfors_statistik_helar_2019_ny.pdf

Wolfson, Gene, (2008). *Using Audiobooks To Meet The Needs Of Adolescent Readers*. Journal of American Secondary Education Volume 36(2). Hämtad: [2020-05-14]. Tillgänglig via internet:

<https://docplayer.net/46856184-Using-audiobooks-to-meet-the-needs.html>

9 Bilagor

9.1 Bilaga 1: Intervjuguide

Inledning:

- Robin läser till ämneslärare i historia och svenska på Lunds universitet.
- Informera om projektet: Skriver min examensuppsats. Syftet med denna uppsats är att undersöka ljudbokens ställning i svenskundervisningen på gymnasieskolan idag. Huvudsyftet för denna undersökning är att granska hur svensklärare använder ljudboken i en digitaliserad skola. Jag gör en skillnad på talböcker och ljudböcker. Talböcker är de böcker som är tillgängliga gratis via legimus för elever med läs- och skrivsvårigheter. Ljudböcker är kommersiella böckerinlästa av skådespelare, röstskådespelare eller författare.
- Återkoppling av resultatet.
- Informera om att jag spelar in intervjun och att materialet förstörs efter att uppsatsen är färdigställd.
- Garantera anonymitet – genom att till exempel anonymisera informanterna i uppsatsen.
- Du har rätt att avbryta intervjun när helst du vill.
- Intervjun bör inte ta längre än ca 20 minuter.

Faktafrågor:

Friskola eller kommunal skola? Antal elever? Vilka program har ni?

Hur gammal är du? (är det en generationsfråga)

Kan du i stora drag berätta för mig om din yrkesbakgrund och din utbildningsbakgrund?

Har du lärarlegitimation? Hur länge har du varit behörig lärare?

Vilka ämnen är du behörig i?

Vilka kurser inom ämnet svenska undervisar du i idag?

Har du undervisat i alla svenskämnen tidigare?

Vad fick du för utbildning gällande digitalisering när du gick din lärarutbildning?

Böcker

Använder du ljudbok eller talbok i skolan?

Har du möjlighet att påverka vilka böcker som köps in? Eller vem är det som beslutar om det?
Hur mycket kan du påverka i vilket medium litteraturen köps in? Och med medium menar jag tryckta ”vanliga” böcker eller ljudböcker.

Hur läser eleverna? Får de läsa var de vill eller är det strukturerad läsning på lektionstid?

Vilka faktorer är viktiga för dig i urvalet av ljudbok?

Högläsning

Använder du dig av högläsning i klassrummet?

Hur gör du då?

Hur ofta?

Talbok/ljudbok

Ser du ljudboken som ett digitalt hjälpmedel? Hur motiverar du användningen av ljudboken?

Styrdokument? Kul?

Kan du beskriva hur du arbetar med talböcker/ ljudböcker idag?

Brukar eleverna få kombinera text och ljud när de lyssnar på ljudböcker?

I vilken form har ni talböcker/ljudböcker? Digitalt, CD-skiva, etc.

Hur lyssnar eleverna?

Vilka möjligheter ser du med ljudboken i klassrummet?

Ser du utmaningar? Vilka utmaningar ser du med ljudboken i klassrummet?

Övrigt

Finns det någonting ytterligare som du vill tillägga eller utveckla innan vi avslutar intervjun?

Tack så mycket för din medverkan!

9.2 Bilaga 2: Inlägg på sociala medier

Hej!

Mitt namn är Robin Schneider och jag skriver min D-uppsats i svenska på Lunds universitet. Jag skriver om hur ljudboken används för läsning av skönlitteratur i svenskundervisningen på gymnasieskolan. Det jag vill undersöka är vilka möjligheter ljudboken har för skönlitteraturläsningen i skolan och vilka problem lärare upplever gällande användning av ljudboken.

Jag söker svensklärare på gymnasiet som använt/använder ljudboken för skönlitteraturläsning.

Min önskan är att kunna komma och intervjua en lärare ca v 13 – 15 (då jag fortfarande är i uppstarten) Jag utgår från Helsingborg men är beredd att ta förflytta mig inom rimligt avstånd. Har du några frågor mejla gärna eller skriv till mig här på facebook.

Med vänlig hälsning

Robin Schneider

Agy15rsc@student.lu.se

Kompletterande mejl till informanter angående intervju efter coronautbrott.

Hej!

Med tanke på regeringens rekommendation att stänga gymnasieskolorna från och med idag onsdag är min fråga om du hellre vill genomföra intervjun nästa vecka via videosamtal istället för att ses fysiskt.

Mvh Robin Schneider

9.3 Bilaga 3: Mejl till rektorer i Helsingborgs kommun

Hej!

Mitt namn är Robin Schneider och jag skriver min D-uppsats i svenska på Lunds universitet. Jag skriver om hur ljudboken används för läsning av skönlitteratur i svenskundervisningen på gymnasieskolan. Det jag vill undersöka är vilka möjligheter ljudboken har för skönlitteraturläsningen i skolan och vilka problem lärare upplever gällande användning av ljudboken.

Jag skriver till dig då jag söker informanter till min undersökning. Jag söker svensklärare som använt/använder ljudboken för skönlitteraturläsning för alla elever i klassrummet. Alltså ej bara lärare som använder Legimus.

Min önskan är att kunna komma och intervjua en lärare ca v 13. (då jag fortfarande är i uppstarten)

Har du några frågor mejla gärna eller ring!

Med vänlig hälsning

Robin Schneider

0709534356

Agy15rsc@student.lu.se